

Ernest Mandel

Om leninismen

Första upplagan juni 1971
Översättning (från engelska): Ulf Eriksson
(engelskt original: *The Leninist Theory of Organization*, 1970)

Copyright: René Coeckelberghs Partisanförlag AB

Innehåll

Den leninistiska organisationsteorins aktualitet.....	1
Den proletära revolutionens historiska särigheter	2
Borgerlig ideologi och proletärt klassmedvetande.....	3
Proletär klasskamp och proletärt klassmedvetande.....	8
Lenins uppfattning om den centrala strategiska planen	10
Det revolutionära avantgardet och den spontana massaktionen	13
Organisation, byråkrati och revolutionär handling	16
Organisationsteori, revolutionärt program, revolutionär praktik	17
Organisationsteori, demokratisk centralism och sovjetdemokrati	19
Ekonomismens, byråkratismens och spontanismens sociologi.....	22
Vetenskaplig intelligentsia, social vetenskap och proletärt klassmedvetande	26
Historisk pedagogik och överförande av klassmedvetande	28

Den leninistiska organisationsteorins aktualitet

En allvarlig diskussion om den leninistiska organisationsteorins historiska betydelse och aktualitet är endast möjlig om man fastställer denna teorins exakta ställning i marxismens historia – eller närmare bestämt, i den historiska process där marxismen framträder och utvecklas. Som varje annan process måste denna reduceras till sina inre motsättningar genom det nära inbördes förhållandet mellan teorins utveckling och utvecklingen av den egentliga klasskampen.

Sedd på detta sätt blir den leninistiska organisationsteorin till en dialektisk enhet med tre element: en teori om revolutionens aktualitet i de underutvecklade länderna under den imperialistiska tidsåldern (vilken senare vidgades till att gälla hela världen under en tidsålder av allmän kris för kapitalismen); en teori om den osammanhängande och motsägelsefulla utvecklingen av det proletära klassmedvetandet och av dess viktigaste nivåer, vilka bör skiljas från varandra; och en teori om det grundläggande i marxistisk teori och dess specifika förhållande till vetenskap å ena sidan och till proletär klasskamp å den andra.

Vid närmare påseende upptäcker man att dessa tre teorier bildar, så att säga, den ”sammhälleliga grunden” för det leninistiska organisationsbegreppet, utan vilken det blir godtyckligt, omateria- listiskt och ovetenskapligt. Det leninistiska partibegreppet är inte det enda tänkbara. Emellertid är det det enda tänkbara partibegrepp som anvisar avantgardpartiet den historiska rollen att leda en revolution som, på kort eller lång sikt, betraktas som oundviklig. Det leninistiska partibegreppet kan inte skiljas från en specifik analys av det proletära klassmedvetandet, dvs. från förståelsen för att det *politiska* klassmedvetandet – i motsats till rent ”fackligt” eller ”skrå”-medvetande – växer fram varken spontant eller automatiskt ur den proletära klasskampens objektiva utveckling.¹ Det leninistiska partibegreppet grundas på förutsättningen av en *viss grad av självständighet för den vetenskapliga analysen*, och speciellt för den marxistiska teorin. Även om denna teori är avhängig den proletära kampens framträdande och de första ansatserna till den proletära revolutionen, bör den inte ses som klasskampens mekaniska, oundvikliga produkt, utan som resultatet av en teoretisk praktik (eller ”teoretisk produktion”) som kan anknyta till och förenas med klasskampen endast genom en långvarig kamp. Historien om den världsomspännande socialistiska revolutionen under 1900-talet är historien om denna långvariga process.

Dessa tre teser utgör i själva verket en fördjupning av marxismen, dvs. antingen av temata som bara antytts men inte behandlats av Marx och Engels eller av delar av den marxistiska teorin som knappast uppmärksammats på grund av den försenade och avbrutna publiceringen av Marx”

¹ Detta begrepp är på intet sätt uppfunnet av Lenin, utan anknyter till en tradition från Engels, genom Kautsky, till den internationella socialdemokratins klassiska doktriner mellan 1880 och 1905. Den österrikiska socialdemokratins Hainfelderprogram, som utarbetades 1888-1889, fastslår uttryckligen: ”Socialistisk medvetenhet är något som införs i den proletära klasskampen utifrån, inte något som organiskt utvecklas ur klasskampen.” 1901 publicerade Kautsky sin artikel ”Akademiker und Proletarier” i *Neue Zeit* (19 årg., del 2, 17 april 1901) i vilken samma tanke uttrycks (sid. 89) på ett sätt som direkt inspirerade Lenins *Vad bör göras?*

Det är välkänt att Marx inte hade utvecklat någon enhetlig partiuppfattning. Men medan han ibland helt förkastade tanken på en avantgardeorganisation, formulerade han också ett begrepp som väldigt mycket liknar ”införandet av revolutionärt socialistiskt medvetande” i arbetarklassen. Lägg märke till följande stycke från ett brev som skrevs av honom den 1 januari 1870 från det verkställande utskottet i Första Internationalen till det Romanska Schweiz” federala kommitté:

”Engelsmännen besitter alla de nödvändiga *materiella förutsättningarna* för en social revolution. Vad de saknar är en *förmåga att dra mer allmänna slutsatser och en revolutionär hängivenhet*. Detta kan endast det verkställande utskottet självt avhjälpa och därigenom påskynda utvecklingen av en sant revolutionär rörelse i detta land och därmed överallt. De stora framgångar vi redan uppnått i detta avseende har bekräftats av den härskande klassens klokaste och mest framstående tidningar ... för att inte nämna de så kallade radikala medlemmarna i the House of Commons och the House of Lords, som bara för en kort tid sedan hade rätt stort inflytande på de engelska arbetarnas ledare. De anklagar oss offentligt för att ha förgiftat och nästan kvävt arbetarklassens engelska anda och för att ha drivit den till revolutionär socialism.” (Marx-Engels, *Werke*, /Berlin: Dietz-Verlag, 1964/, del 16, ss. 386-387.)

Begreppet ”revolutionens aktualitet” hos Lenin formulerades först av den välkände Georg Lukács i *Historia och klassmedvetande* och i synnerhet i hans *Lenins tankevärd*.

skrifter under åren 1880-1905.² Den innefattar därför en ytterligare fördjupning av marxistisk teori så som den framställs med luckor (och delvis motsägelser) i Marx' egen analys, eller åtminstone i den allmänt accepterade tolkningen av den under det första kvartsseket efter Marx' död.

Det säregna med denna fördjupning av den marxistiska teorin är att den, med olika utgångspunkter, närmar sig en och samma centrala punkt, nämligen ett fastställande av den proletära eller socialistiska revolutionens specifika karaktär.

Den proletära revolutionens historiska säregenheter

Till skillnad från alla tidigare revolutioner – inte bara de borgerliga revolutionerna, vars rörelselagar har studerats mycket detaljerat (i synnerhet av Marx och Engels själva), utan också de revolutioner som hitintills i långt mindre omfattning varit föremål för en systematisk och generaliserad analys (sådana som bonderevolutionerna och revolutionerna av småborgarna i städerna gentemot feodalismen; slavupproren och stamsammanslutningarnas revolter mot slavsamhällena; bonderevolutionerna som inträffade när det gamla asiatiska produktionssättet upplöstes, etc) – kännetecknas 1900-talets proletära revolution av fyra särdrag. Dessa ger den en speciell karaktär, men gör den också, som Marx förutsåg³, speciellt svår att handskas med.

1. Den proletära revolutionen är den första framgångsrika revolutionen i människans historia som genomförs av den understa samhällsklassen. Denna klass är i besittning av en – potentiellt – ofantlig, men egentligen ytterst begränsad, ekonomisk makt och är emellanåt utesluten från varje andel i samhällets rikedom (i motsats till innehavet av konsumtionsvaror som hela tiden förbrukas). Dess situation är helt olik borgarnas och den feodala adelns, som grep den politiska makten när de redan innehade den egentliga ekonomiska makten i samhället, såväl som slavarnas som var oförmögna att genomföra en framgångsrik revolution.

2. Den proletära revolutionen är den första i mänsklighetens historia som har till mål att på ett medvetet och planmässigt sätt störta det bestående samhället, dvs som inte söker återupprätta en föregående ordning (som slav- och bonderevolutionerna i det förgångna gjorde), eller för att helt enkelt legalisera ett överförande av den makt som redan uppnåtts på det ekonomiska området, utan snarare att få till stånd en helt ny process som aldrig tidigare har existerat och som har föregripits bara som "teori" eller "program".⁴

3. Precis som varje annan social revolution i historien, växer den proletära revolutionen fram ur de interna klassmotsättningarna och den klasskamp som de oundvikligt manar fram inom det bestående samhället. Men medan revolutioner i det förgångna emellanåt kunde tillfredsställas med att uppskjuta denna klasskamp tills en vändpunkt hade uppnåtts – ty för dem var det inte fråga om att skapa fullständigt nya och medvetet planerade samhälleliga relationer – kan den proletära revolutionen bli verklighet endast om den proletära klasskampen kulminerar i en enorm process som sträcker sig över år och decennier. Denna process skall systematiskt och medvetet förändra alla mänskliga relationer och utsträcka den oberoende aktiviteten först till hela proletariatet och senare (vid det klasslösa samhällets tröskel) till samhällets alla medlemmar. Medan den borgerliga revolu-

² Detta är i synnerhet sant för den avgörande marxistiska kategorin *revolutionär praktik*, som utvecklades i den då okända Den tyska ideologin.

³ Det är i denna betydelse som bl.a. det berömda yttrandet av Marx i början av *Louis Bonapartes artonde brumaire* måste förstås, i vilket han understryker den proletära revolutionens ständiga, självkritiska natur och dess tendens att komma tillbaka till saker som visar sig redan vara genomförda. I detta sammanhang talar Marx också om proletariatet som hypnotiserats av den "oerhörda betydelsen av sina egna uppgifter".

⁴ I *Kommunistiska manifestet* fastslår Marx och Engels att kommunister "inte sätter upp sina egna speciella principer efter vilka man skapar och stöper den proletära rörelsen". I 1888 års engelska upplaga byter Engels ut ordet "speciella" mot "sektaristiska". Genom att göra det uttrycker han att vetenskaplig socialism sannerligen försöker att införa "speciella" principer i arbetarrörelsen, men bara de som objektivt kommer från den proletära klasskampens allmänna förlopp, dvs. från den samtida historien och inte de som är utmärkande för en speciell sekt, dvs. för en rent tillfällig aspekt på den proletära klasskampen.

tionens triumf gör bourgeoisin till en konservativ klass (som fortfarande kan åstadkomma revolutionerande förändringar på de tekniska och industriella områdena, och som kommer att spela en objektivt progressiv roll i historien under en längre tid, men som dras tillbaka från en aktiv förändring av det samhälleliga livet, eftersom dess allt oftare förekommande kollisioner med det proletariatet den exploaterar inom denna sfär gör det allt mer reaktionärt), är proletariatets erövring av makten inte slutet utan början av den moderna arbetarklassens revolutionerande av samhället. Denna aktivitet kan upphöra endast när proletariatet likviderar sig själv som klass tillsammans med alla andra klasser.⁵

4. Som kontrast till alla föregående sociala revolutioner, som emellanåt har ägt rum inom en nationell eller en ännu mer begränsad ram, så är den proletära revolutionen till sin natur internationell och kan nå sin fullbordan endast i det världsvida uppbygget av ett klasslöst samhälle. Fastän den naturligtvis kan uppnå seger inom endast en nationell ram först, kommer denna seger att ständigt vara hotad och provisorisk så länge som klasskampen i internationell skala inte har tillfogat kapitalet ett avgörande nederlag. Den proletära revolutionen är sålunda en global revolutionär process som varken kan genomföras enligt ett rätlinjigt mönster eller med någon likformighet. Den imperialistiska kedjan bryts först vid sina svagaste länkar och de språngvisa upp- och nedgångarna i revolutionen sker i enlighet med lagen om den ojämna och sammansatta utvecklingen. (Detta är sant inte bara för ekonomin utan också för styrkeförhållandet mellan klasserna; de två sammanfaller inte på något vis automatiskt.)

Den leninistiska organisationsteorin tar hänsyn till alla dessa den proletära revolutionens särigheter. Den beaktar denna revolutions särigheter i ljuset av bl a. särigheterna och motsättningarna i det proletära klassmedvetandets sammansättning. Framför allt uttrycker den öppet vad Marx endast antydde, och som hans epigoner knappast förstod alls, nämligen att det varken kan vara frågan om en ”automatisk” omstörtning av den kapitalistiska samhällsordningen eller en ”spontan” eller ”organisk” upplösning av samhällsordningen genom att konstruera en socialistisk. Just på grund av den proletära revolutionens unikt medvetna karaktär fordrar den inte bara en mognad av de ”objektiva” faktorerna (en djupgående samhällskris som uttrycker att det kapitalistiska produktionssättet har fullföljt sin historiska uppgift), utan också en mognad av s.k. subjektiva faktorer (en mognad av det proletära klassmedvetandet och en mognad hos dess ledarskap). Om dessa ”subjektiva” faktorer antingen inte är närvarande eller är otillräckliga, så kommer den proletära revolutionen inte att bli segerrik och *från själva dess nederlag* möjliggörs ett tillfälligt, ekonomiskt och samhälleligt befästande av kapitalismen.⁶

Den leninistiska organisationsprincipen representerar en fördjupning av marxismen tillämpad på de grundläggande problemen i den sociala överbyggnaden (staten, klassmedvetandet, ideologin, partiet). Tillsammans med liknande bidrag från Rosa Luxemburg och Trotskij (och, i en mer begränsad mening, från Lukacs och Gramsci), bildar den den *marxistiska vetenskapen om den subjektiva faktorn*.

Borgerlig ideologi och proletärt klassmedvetande

Den marxistiska tesen om att ”den dominerande ideologin i varje samhälle är den dominerande klassens ideologi” tycks vid första påseende stå i konflikt med den proletära revolutionens karaktär som proletariatets *medvetna* omstörtning av samhället, som en produkt av de lönearbetande massornas medvetna, oberoende aktivitet. En ytlig tolkning av denna tes skulle kunna leda till

⁵ Denna tanke uttrycker Trotskij omisskännligt i inledningen till den första ryska upplagan av sin bok *The Permanent Revolution* (New York: Merit Publishers, 1969). Mao Tse-tung har också mer än en gång uppmärksammat denna tanke. I skarp motsättning till den står föreställningen om ett ”utvecklat socialistiskt samhällssystem”, i vilket kommunismens första stadium betraktas som något oföränderligt och inte helt enkelt som en övergångsperiod i den permanenta revolutionära utvecklingen från kapitalism till kommunism.

⁶ Lägga märke till Lenins välkända yttrande att det inte finns några ”olösliga ekonomiska situationer” för den imperialistiska bourgeoisin.

slutsatsen att det är utopiskt att vänta sig att massorna som, under kapitalismen är manipulerade och utsatta för en ständig anstormning av borgerliga och småborgerliga idéer, ska kunna genomföra en revolutionär klasskamp mot detta samhälle, än mindre en social revolution. Herbert Marcuse, som drar denna slutsats, är (för tillfället) bara den senaste i en lång rad teoretiker som, utgående från den marxistiska definitionen av den härskande klassen, ifrågasätter arbetarklassens revolutionära förmåga.

Problemet kan lösas genom att ersätta den formalistiska och statiska synen med en dialektisk. Den marxistiska tesen behöver bara göras mer ”dynamisk”. Varje samhälles dominerande ideologi är den dominerande klassens ideologi i den meningen att denna dominerande klass har kontrollen över de ideologiska produktionsmedlen som samhället besitter (kyrkan, skolorna, massmedia etc), och använder dessa i sina egna klassintressen. Så länge som klasstyret är på uppåtgående, stabilt och knappast ifrågasatt kommer den dominerande klassens ideologi också att dominera den förtryckta klassens medvetenhet. Vad mera är, de exploaterade tenderar som regel att, i klasskampens inledande skede, uttrycka sig med hjälp av exploatörernas ideal och ideologier.⁷

Men, ju mer stabiliteten i det existerande samhället ifrågasätts och ju mer klasskampen intensifieras och ju mer utövat av exploatörernas klassvälde börjar svikta, desto mer kommer åtminstone delar av den förtryckta klassen att befria sig från makthavarnas kontroll över ideologin. Före och tillsammans med kampen för den sociala revolutionen, pågår en kamp mellan makthavarnas ideologi och den revolutionära klassens nya ideal. Denna kamp, i sin tur, intensifierar och påskyndar den konkreta klasskampen, ur vilken den sprang fram, genom att tillföra den revolutionära klassen en medvetenhet om dess historiska uppgift och de omedelbara målen för dess kamp. Den revolutionära klassens klassmedvetenhet kan därför utvecklas ur klasskampen trots, och i opposition till, den härskande klassens ideologi.⁸

Men det är bara i revolutionen själv som majoriteten av de förtryckta kan frigöra sig från den härskande klassens ideologi.⁹ Ty denna kontroll utövas inte bara, eller ens främst, genom rent ideologiskt *manipulerande* eller genom masstillägnande av den härskande klassens ideologiska produktion, utan framför allt genom ekonomins och samhällets vardag och dess effekt på de förtrycktas medvetande. (Detta är i synnerhet sant i det borgerliga samhället, även om parallella företeelser kan observeras i alla klassamhällen.)

I det kapitalistiska samhället utövas denna kontroll genom internationaliseringen av varudistributionen, som är nära sammanknuten med alienationen av mänskliga förhållanden och som upp-

⁷ Sålunda uttrycktes det tilltagande borgerliga klassmedvetandet, och till och med det tilltagande plebejiska och halvproletära klassmedvetandet under femton- och sextonhundratalet, inom en helt religiös ram, och fann vägen till öppen materialism endast med den feodala absolutistiska ordningens fullständiga dekadens under andra hälften av sjuttonhundratalet.

⁸ Gramscis ”politiska och etiska hegemonibegrepp”, som en förtryckt social klass måste upprätta inom samhället innan den kan gripa den politiska makten, uttrycker denna möjlighet speciellt väl. Jfr *Il Materialismo Storico e la Filosofia di Benedetto Croce* (Milan: Einaudi, 1964), s. 236; och också *Note sul Machiavelli* (Milan: Einaudi 1964), ss 29-37, 41-50. Detta hegemonibegrepp har kritiserats och modifierats av ett flertal marxistiska teoretiker. Se. t.ex. Nicos Poulantzas, *Politisk makt och sociala klasser* (Mölnådal: Rene Coeckelberghs Partisanförlag, 1970) ss 222-244. Beträffande betydelsen av överallt befintlig social samstämmighet med de materiella och moraliska grundvalarna för borgerligt klasstyre, se Jose Ramon Recalde, *Integración y lucha de clases en el neo-capitalismo* (Madrid: Editorial Ciencia Nueva, 1968), ss 152-157.

⁹ Detta uttrycks av Marx och Engels i framställningen i *Den tyska ideologin* att ”denna revolution är nödvändig inte bara därför att den *härskande* klassen inte kan störtas på något annat sätt, utan också därför att klassen som *störtar* den endast i en revolution kan lyckas göra sig kvitt alla års dynga och grunda ett nytt samhälle.” Karl Marx och Friedrich Engels, *Die deutsche Ideologie* (Berlin, 1953) s 70. Jfr också följande observation av Marx 1850, som görs gentemot Schapperminoriteten i Kommunistiska förbundet: ”Minoriteten byter ut ett kritiskt synsätt mot ett dogmatiskt, ett materialistiskt mot ett idealistiskt. För minoriteten är den drivande kraften i revolutionen utslutande en fråga om viljestyrka, inte verkliga förhållanden. Vi å andra sidan, säger till arbetarna: ‘Ni blir tvungna att gå genom 15, 20, 50 års inbördeskrig och folkamp inte bara för att förändra förhållandena, utan för att *ändra er själva*, så att ni ska kunna utöva politiskt styre.’ Ni säger tvärtemot: ‘Om vi inte kan ta makten direkt kan vi lika gärna gå hem och lägga oss.’” Karl Marx, *Enthüllung über den Kommunistenprozess zu Köln* (Berlin: Buchhandlung Vorwärts, 1914), ss 52-53.

kommer ur den allmänna utvidgningen av varuproduktionen och förvandlingen av arbetskraften till en vara, och från den allmänna utvidgning av den samhälleliga arbetsfördelningen under varuproduktionsförhållanden. Den fullföljs också genom utsvettningen och brutaliseringen av produktcenterna genom exploatering och arbetets alienerade karaktär, så väl som genom brist på fritid, inte bara i en kvantitativ utan också i en kvalitativ betydelse osv. Endast när denna instängdhets ramar sprängs i bitar genom en revolution, dvs. genom en plötslig, intensiv ökning av *massaktiviteten utanför det alienerade arbetets ramar* – endast då kan det mystifierande inflytandet av själva denna insparning av massmedvetande snabbt trängas tillbaka.

Den leninistiska organisationsteorin försöker därför få ett grepp om den inre dialektiken i detta politiska klassmedvetande, som kan utvecklas fullt ut bara under revolutionen själv, men endast under den förutsättningen att det redan har börjat utvecklas *före* revolutionen.¹⁰ Teorin gör detta med hjälp av tre operativa kategorier: arbetarklassen själv (massan av arbetare); den del av arbetarklassen som redan deltar i mer än bara sporadisk kamp och redan har nått den första nivån av organisering (det proletära avantgardet i ordets vida bemärkelse)¹¹; och den revolutionära organisationen, som består av arbetare och intellektuella vilka deltar i revolutionära aktiviteter och åtminstone delvis är utbildade i marxismen.

Kategorin ”klassen i sig” är kopplad till det objektiva klassbegreppet i Marx” sociologi där ett samhällsskikt bestäms av dess objektiva ställning i produktionsprocessen *oberoende* av dess medvetenhetsnivå. (Det är välkänt att den unge Marx – i *Kommunistiska manifestet* och i sina politiska skrifter från 1850-1852, t.ex. – hade fört fram ett subjektivt klassbegrepp, enligt vilket arbetarklassen blir en klass enbart genom sin kamp, dvs. genom att uppnå ett minimum av klassmedvetenhet. Bucharin kallar detta begrepp, i samband med en tes i *Filosofins elände*, för ”klassen för sig”, i motsats till begreppet ”klassen i sig”).¹² Detta objektiva klassbegrepp förblir fundamentalt för Lenins idéer om organisationen, likväl som för Engels och den tyska socialdemokratin under inflytande av Engels, Bebel och Kautsky.¹³

Det är endast på grund av att det finns en objektiv revolutionär klass som kan, och tidvis måste, föra en revolutionär klasskamp, och det är bara i förhållande till en sådan klasskamp, som

¹⁰ Jfr Lenin: ”Våra klokhuvuden undgår att se, att det är just under revolutionen som vi behöver resultaten av våra /förrevolutionära – EM/ teoretiska strider med kritikerna för att beslutsamt kunna bekämpa deras praktiska positioner!” *What is to be done?* (Moskva: Progress Publishers, 1964), s. 163. (Denna översättning överensstämmer inte med den i svenska uppl. av Vad bör göras? i *Valda verk* ö.a.). Sjutton år senare under den tyska revolutionen kom detta att tragiskt besannas.

¹¹ I detta sammanhang talar Lenin i *Vad bör göras?* om ”socialdemokratiska” och ”revolutionära” arbetare i motsats till ”efterblivna” arbetare.

¹² N. Bucharin, *Theorie des historischen Materialismus*, (Verlag der Kommunistischen Internationale, 1922) ss 343-345.

”De ekonomiska förhållandena har till en början förvandlat massan av befolkningen till arbetare. Kapitalets välde har för denna massa skapat en gemensam situation, gemensamma intressen. Så är denna massa gentemot kapitalet redan en klass, ehuru ännu inte för sig själv. I kampen, som vi blott karakteriserat i några av dess faser, samlas denna massa, konstituerar sig som klass för sig själv.” Karl Marx, *Filosofins elände* (Stockholm, Arbetarkultur, 1949), s. 186.

¹³ Jfr stycket i SPD:s ”Erfurtprogram” som inte kritiserades av Engels, i vilket proletärerna helt enkelt beskrivs som lönarbetarklassen, avskilda från produktionsmedlen och dömda att sälja sin arbetskraft och i vilket klasskamp i det moderna samhället beskrivs som den objektiva kampen mellan utsugare och utsugna (dvs utan förhållande till löntagarnas grad av organisering eller medvetenhet). Efter detta objektiva faktum, som konstaterades i de första fyra styckena kommer följande tillägg till slutsatserna i programmets allmänna del:

”Det socialdemokratiska partiets uppgift är att omforma denna arbetarklassens kamp till en medveten och homogen kamp och peka ut dess naturnödvändiga mål.” Detta bekräftar än en gång uttryckligen att klasser kan föra klasskamp i det kapitalistiska samhället, utan att den kämpande arbetarklassen är medveten om sina klassintressen. Vidare talar programmet i det åttonde stycket om ”alla länders klassmedvetna arbetare”, och Engels föreslår en förändring som åter igen understryker det faktum att han gjorde en definitiv åtskillnad mellan det ”objektiva” och det ”subjektiva” klassbegreppet: ”I stället för ’klassmedvetande’, som för oss är en lättförståelig förkortning, skulle jag vilja säga (för den allmänna förståelsens skull och för översättning till främmande språk) ’arbetare, medvetna om sin klassituation’, eller någonting sådant.” Engels, ”Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfs 1891” i Marx-Engels, *Werke*, del 22 (Berlin: Dietz-Verlag, 1963), s. 232.

begreppet ett revolutionärt avantgardeparti (som omfattar yrkesrevolutionärer) har en vetenskaplig mening över huvud taget, vilket Lenin själv uttryckligen framhävde. All revolutionär aktivitet som inte är relaterad till denna klasskamp leder i bästa fall till en *partikärna*, men inte till ett parti. Denna löper risken att degenerera till ett sekteristiskt, subjektivistiskt diletterteri. Enligt Lenins organisationsbegrepp finns det inget självutnämnt avantgarde. Snarare måste avantgardet vinna erkännande som avantgarde (dvs. den historiska rätten att agera som avantgarde) genom sina försök att knyta revolutionära band med den avancerade delen av klassen och dess kamp.¹⁴

Kategorin ”avancerade arbetare” uppstår ur den objektivt oundvikliga uppdelningen av arbetarklassen. Den är en funktion av klassens speciella historiska ursprung, såväl som dess speciella ställning i den samhälleliga produktionsprocessen och dess speciella klassmedvetande.

Framväxten av arbetarklassen som en objektiv kategori är i sig själv en historisk process. Vissa delar av arbetarklassen är söner, sonsöner och sonsonsöner till städernas lönearbetare; andra är söner och sonsöner till jordbruksarbetare och jordlösa bönder. Andra är bara första eller andra generationens ättlingar till en småbourgeois som ägde en del produktionsmedel (bönder, hantverkare etc.). En del av arbetarklassen arbetar i stora fabriker där både de ekonomiska och samhälleliga relationerna ger upphov till åtminstone ett elementärt klassmedvetande (ett medvetande om att ”samhällsfrågor” endast kan lösas genom kollektiv aktivitet och organisation). En annan del arbetar i små eller medelstora fabriker inom industrin eller i den så kallade servicesektorn, där såväl ekonomiskt självförtroende som en förståelse för nödvändigheten av breda massaktioner inte framgår lika uppenbart av den objektiva situationen som i den stora fabriken. Delar av arbetarklassen har bott i stora städer under lång tid. De har länge varit läskunniga, har flera generationers fackliga organisering och politisk och kulturell utbildning bakom sig (genom ungdomsorganisationer, arbetarpressen, arbetarnas bildningsverksamhet etc.). Andra bor i små städer eller till och med på landsbygden. (Detta var sant ända in på det sena 1930-talet, t.ex. för ett stort antal gruvarbetare.) Dessa arbetare har litet eller inget kollektivt samhälleligt liv, knappast någon facklig erfarenhet och har inte fått någon politisk eller kulturell bildning i den organiserade arbetarrörelsen. Vissa delar av arbetarklassen är födda i länder som har varit oberoende i tusen år och vars härskande klass under långa tider förtryckt andra länder. Andra arbetare är födda i länder som kämpade i decennier och sekler för sin nationella frihet – eller som levde i slaveri eller livegenskap för inte mer än hundra år sedan.

Om man till alla dessa historiska och strukturella skillnader lägger de olika personliga kunskaperna hos varje enskild lönearbetare – inte bara skillnaderna i intelligens och förmåga att generalisera från omedelbara erfarenheter, utan också skillnader i uthållighet, karaktärsstyrka, kampförmåga och självtillit – då förstår man att uppdelningen av arbetarklassen i olika skikt, beroende på graden av klassmedvetenhet, är ett oundvikligt fenomen i arbetarklassens historia. *Det är denna historiska process av klassens formation som, vid en given tidpunkt, återspeglas i de olika graderna av klassmedvetande inom klassen.*

Kategorin det revolutionära partiet uppstår ur förhållandet att den marxistiska socialismen är en *vetenskap* som, i sista hand, endast kan tillägnas på ett individuellt och inte ett kollektivt sätt. Marxismen bildar höjdpunkten (och delvis också upplösningen) av åtminstone tre klassiska samhällsvetenskaper: klassisk tysk filosofi, klassisk politisk ekonomi och klassisk fransk politisk vetenskap (fransk socialism och historiografi). Dess tillägnelse förutsätter åtminstone en förståelse för materialistisk dialektik, historisk materialism, marxistisk ekonomisk teori och de moderna revolutionernas och den moderna arbetarrörelsens kritiska historia. En sådan tillägnelse är nödvändig om den i sin helhet ska kunna fungera som ett instrument för att analysera den samhälleliga

¹⁴ Lenin: ”Den grundläggande förutsättningen för denna framgång /med att konsolidera partiet – EM/ var naturligtvis det faktum att arbetarklassen, vars elit hade byggt socialdemokratien, skiljer sig, av objektiva ekonomiska skäl, från alla andra klasser i det kapitalistiska samhället genom sin förmåga att organisera sig. Utan denna förutsättning skulle organiseringen av yrkesrevolutionärer bara vara en lek, ett äventyr ...” Lenine, *Oeuvres Completes*, Tome 12 (Paris: Edition Sociales, 1969), s. 74.

verkligheten och som den samlade erfarenheten av ett sekels proletära klasskamp. Föreställningen att denna ofantliga mängd kunskap och information på något sätt skulle kunna springa fram ”spontant” ur arbetet vid en svarv eller en räknemaskin är absurd.¹⁵ Att marxismen, som en vetenskap, uttrycker det proletära klassmedvetandets *högsta* utvecklingsnivå betyder helt enkelt att det enbart är genom en *individuell* urvalsprocess som proletariatets bästa, mest erfarna, intelligentaste och kampdugligaste medlemmar direkt och oberoende kan tillägna sig detta klassmedvetande i dess dugligaste form. I den mån som denna tillägnelse är individuell blir den också tillgänglig för andra samhällsklasser och skikt (framför allt, den revolutionära intelligentsian och studenterna).¹⁶ Varje annan uppfattning kan leda till en idealisering av arbetarklassen – och ytterst av kapitalismen själv.

Naturligtvis måste man alltid komma ihåg att marxismen inte kunde uppstå oberoende av det borgerliga samhällets utveckling och den klasskamp som oundvikligt växte fram inom det. Det existerar ett ofrånkomligt band mellan den kämpande arbetarklassens kollektiva, historiska erfarenhet och dess vetenskapliga utarbetande av marxismen till ett kollektivt historiskt klassmedvetande i dess mest kraftfulla form. Men att vidhålla att vetenskaplig socialism är en den proletära klasskampens historiska produkt är inte att säga att alla, eller ens de flesta, ur denna klass kan, med större eller mindre lätthet, reproducera denna kunskap. Marxismen är inte en automatisk produkt av klasskamp och klasserfarenhet utan ett resultat av vetenskaplig, teoretisk produktion. En sådan tillägnelse möjliggörs endast genom deltagande i denna produktionsprocess; och denna process är definitionsmässigt *individuell*, även om den möjliggjorts endast genom utvecklingen av samhällskrafterna i produktionen och klassmotsättningarna under kapitalismen.

¹⁵ Många kritiker av det leninistiska organisationsbegreppet hänvisar (med början i Plechanovs artikel, ”Centralism eller bonapartism” i *Iskra*, nr 70 /sommaren 1904/), för att bemöta denna åsikt, till ett stycke i *Den heliga familjen*. Stycket lyder: ”När socialistiska skribenter tillskriver proletariatet denna historiska roll är det inte, som den Kritiska Kritiken låtsas tro, därför att de anser proletärer vara *gudar*. Snarare motsatsen. Eftersom all mänsklighets abstraktion, till och med mänsklighetens *skepnad*, är praktiskt taget fulländad i det utvecklade proletariatet. Eftersom proletariatets livsförhållanden innefattar alla samhällslivets förhållanden idag i all dess omänskliga skärpa. Eftersom människan har förlorat sig själv i proletariatet. Men samtidigt ändå inte har uppnått enbart teoretisk medvetenhet om denna förlust, utan genom omedelbart, absolut påtvingande *behov*, som inte längre går att fördölja – *nödvändighetens* praktiska uttryck – är tvingad att göra uppror mot denna omänsklighet. Därför kan och måste proletariatet frigöra sig självt. Men det kan inte frigöra sig självt utan att avlägsna sina egna livsförhållanden. Det kan inte avlägsna sina egna livsförhållanden utan att avlägsna alla samhällets omänskliga livsförhållanden som innefattas i dess egen situation. Det går inte förgäves igenom arbetets hårda men stärkande skola. Frågan är inte vad den eller den proletären, eller ens hela proletariatet, för tillfället *anser* vara dess mål. Frågan är *vad proletariatet är*, och vad det, som en följd av denna existens, kommer att vara tvunget att göra. Dess mål och historiska handlande demonstreras, oåterkalleligt och uppenbart, i dess egen livssituation så väl som i hela det borgerliga samhällets organisering. Vi behöver inte uppehålla oss här vid att en stor del av det engelska och franska proletariatet redan är *medvetet* om sin historiska uppgift och ständigt arbetar på att utveckla detta medvetande till full klarhet.” Karl Marx och Friedrich Engels, *The Holy Family* (Moskva: Foreign Languages Publishing House, 1956), ss 52-53.

Frånsett det faktum att Marx och Engels knappast hade någon möjlighet 1844-1845 att framställa en mogen teori om proletärt klassmedvetande och proletär organisering (för att bli medveten om detta behöver man bara jämföra den sista meningen i ovanstående citat med vad Engels skrev fyrtio år senare om den engelska arbetarklassen), säger dessa rader raka motsatsen till vad Plechanov läser in i dem. De säger endast att proletariatets sociala *situation* förbereder det för radikal, revolutionär *handling* och att fastställandet av den allmänna socialistiska uppgiften (privategendomens upphävande) ”föreskrivs” av dess livsförhållanden. Men inte på något sätt antyder de att proletariatets ”omänskliga livsförhållanden” på något mystiskt sätt skulle möjliggöra för det att ”spontant” tillägna sig alla samhällsvetenskaperna. Precis tvärtom! (Beträffande Plechanovs artikel, se Samuel H Barons *Plechanov* /Stanford: Stanford University Press, 1963/, ss 248-253.)

¹⁶ I dag har det nästan glömts bort att den ryska socialistiska rörelsen också grundades i stort sett av studenter och intellektuella och att de för omkring trekvarts sekel sedan stod inför ett problem som liknar det som den revolutionära intelligentsian har i dag. Liknar, men det är naturligtvis inte identiskt: I dag finns det ytterligare ett hinder (arbetarklassens reformistiska och revisionistiska massorganisationer), så väl som ytterligare styrka (historisk erfarenhet, inklusive erfarenheten av stora segrar som den revolutionära rörelsen har ackumulerat sedan dess).

I *Vad bör göras?* talar Lenin uttryckligen om de intellektuellas förmåga att tillägna sig ”politisk kunskap”, dvs. vetenskaplig marxism.

Proletär klasskamp och proletärt klassmedvetande

Den process genom vilken den proletära massan, det proletära avantgardet och det revolutionära partiet, förenas beror av övergången från den elementära klasskampen till den revolutionära klasskampen – den proletära revolutionen – och de effekter detta har på de lönearbetande massorna. Klasskamp har ägt rum i tusentals år utan att de som stred var medvetna om vad de gjorde. Proletär klasskamp fördes långt innan det fanns någon socialistisk rörelse, och än mindre vetenskaplig socialism. Elementär klasskamp – strejker, arbetsnedläggelser för lönekrav eller kortare arbetstid och andra förbättringar av arbetsförhållandena – leder till elementära former för klassorganisering (ömsesidiga stödfonder, embryonala fackföreningar), även om dessa är kortlivade. (Den ger också upphov till ett allmänt socialistiskt ideal bland *många* arbetare.) Elementär klasskamp, elementär klassorganisering och elementärt klassmedvetande föds då *direkt ur handlingen* och enbart erfarenheten som uppstår ur detta agerande kan utveckla och påskynda medvetandet. Det är en allmän historisk lag att endast genom handling kan *breda massor* höja sitt medvetande.

Men även i dess mest elementära form, lämnar lönearbetarnas spontana klasskamp under kapitalismen en behållning i form av en *medvetenhet som kristalliserats i en kontinuerlig organiseringsprocess*. Större delen av massan är bara aktiv under kampen; efter striden återvänder den förr eller senare till privatlivet (dvs. ”till kampen för tillvaron”). Vad som skiljer arbetaravantgardet från denna massa är att även under kampens vågdalar överger det inte klasskampens frontlinjer utan fortsätter kriget, så att säga, ”med andra medel”. Det försöker slå vakt om kampfönderna och göra dem till varaktiga kampfönder – dvs. till fackföreningar.¹⁷ Genom att publicera arbetartidningar och organisera skolningscirklar för arbetare, försöker det att kristallisera och höja det elementära klassmedvetandet, som kampen har gett upphov till. Det bidrar sålunda till att skapa ett moment av kontinuitet, i motsats till massornas nödvändigtvis emellanåt avbrutna agerande¹⁸ och till medvetenhetsfaktor, i motsats till massrörelsens spontanitet.

Avancerade arbetare drivs emellertid till kontinuerlig organisering och växande klassmedvetenhet mindre genom teori, vetenskap eller en intellektuell uppfattning om den samhälleliga helheten, än genom praktisk kunskap tillägnad i kamp. Emedan kampen visar¹⁹ att upplösandet av kampfönderna efter varje strejk skadar strejkens effektivitet och innehållet i fönderna, görs försök att gå över till permanenta kampfönder. Emedan erfarenheten visade att ett tillfälligt flygblad hade mindre effekt än en regelbundet utkommande tidning, föddes arbetarpressen. Medvetenhet som växer direkt ur kampens praktiska erfarenhet är *empirisk och pragmatisk medvetenhet*, som kan berika agerandet i viss mån, men som är vida underlägsen en *vetenskapligt global* medvetenhets-effektivitet, dvs. en teoretisk förståelse.

Grundad på allmän teoretisk förståelse kan den revolutionära avantgardeorganisationen befästa och berika denna högre medvetenhet, förutsatt att den är förmögen att upprätta förbindelse med klasskampen, dvs. förutsatt att den inte drar sig för den svåra prövningen att bevisa teorin i praktiken, att återförening teori och praktik. Utifrån en mogen marxistisk ståndpunkt – som den hos Marx själv och Lenin – är en ”sann” teori, skild från praktiken, lika mycket en absurditet som en ”revolutionär praktik”, som inte grundas på en vetenskaplig teori. Detta förminsakar inte på något sätt den avgörande betydelsen och den absoluta nödvändigheten av teoretisk produktion. Den endast under-

¹⁷ Jfr Karl Marx, *Filosofins elände*. En fängslande beskrivning av fackföreningarnas och arbetarnas motståndskassors olika tidiga former återfinns i E. P. Thompsons *The Making of the English Working Class* (Baltimore: Penguin Books, 1968).

¹⁸ Massaktionens nödvändigtvis oregelbundna natur förklaras av proletariatets klassförhållande självt. Så länge som en massaktion inte lyckas störta det kapitalistiska produktionssättet, kommer dess varaktighet att begränsas av den finansiella, fysiska och intellektuella förmågan hos arbetarna att motstå förlusten av löner. Det är uppenbart att denna förmåga inte är obegränsad. Att förneka detta vore att förneka de materiella förhållandena för proletariatets existens, som tvingar det som klass att sälja sin arbetskraft.

¹⁹ Se ett par exempel från Tysklands metallarbetarnas fackförbunds första år: *Fünfundsiebzig Jahre Industriegewerkschaft Metall* (Frankfurt: Europäische Verlagsanstalt, 1966), ss 72-78.

stryker det faktum att de löntagande massorna och individuella revolutionärer, från olika utgångspunkter och med olika dynamik kan förena teori och praktik.

Denna process kan summeras i följande diagram:

Breda massor: handling → erfarenhet → medvetenhet
 Avancerade arbetare: erfarenhet → medvetenhet → handling
 Revolutionär kärna: medvetenhet → handling → erfarenhet

Om vi omgrupperar detta diagram så att vi kan dra vissa slutsatser från det, får vi följande:

Breda massor: handling → erfarenhet → medvetenhet
 Revolutionär kärna: medvetenhet → handling → erfarenhet
 Avancerade arbetare: erfarenhet → medvetenhet → handling

Detta formaliserade diagram avslöjar en rad slutsatser om dynamiken i klassmedvetandet som vi redan har föregripit i analysen, men som först nu får sin fulla innebörd. Det kollektiva agerandet av de avancerade arbetarna (arbetarklassens ”naturliga ledare” på verkstadsgolvet) är ganska svårt att få till stånd eftersom det inte kan uppstå varken ur ren övertygelse (som hos den revolutionära kärnan) eller genom rent spontan explosivitet (som hos de breda massorna). Det är just *kamp-erfarenheten* – den viktiga motiverande faktorn för de avancerade arbetarna – som gör dem mycket försiktigare och noggrannare innan de företar sig en aktion i större skala. De har redan smält läxorna från tidigare aktioner och vet att en explosion inte alls är tillräcklig för att de ska kunna nå sitt mål. De har färre illusioner om fiendens styrka (för att inte tala om hans ”generositet”) och om massrörelsens varaktighet. Ekonomismens största ”frestelse” kan spåras till just denna punkt.

Sammanfattningsvis: byggandet av det revolutionära klasspartiet är föreningen av den revolutionära kärnans medvetenhet med de avancerade arbetarnas medvetenhet. En förrevolutionär (potentiellt revolutionär explosion) situations mognad är föreningen av de breda massornas aktivitet med de avancerade arbetarnas aktivitet. En revolutionär situation – dvs. möjligheten av ett revolutionärt maktövertagande – uppkommer när föreningen av avantgardets och massornas *agerande* med avantgardets och de revolutionära skiktens medvetenhet fullbordats.²⁰ De breda massorna rycks alltid med av den elementära klasskamp som uppstår ur motsättningarna i det kapitalistiska produktionssättet endast av de näraliggande frågorna. Detsamma är sant för alla massaktioner, även politiska. Problemet med övergången från den breda masskampen till den revolutionära kampen är alltså inte bara en kvantitativ fråga utan också en kvalitativ. Detta fordrar existensen av tillräckligt avancerade arbetare bland massorna eller inom massrörelsen som, utifrån den medvetenhetsnivå de redan har uppnått, är kapabla att mobilisera bredare massor till aktivitet kring frågor som utmanar det borgerliga samhällets och det kapitalistiska produktionssättets fortsatta existens.

Detta understryker också den centrala betydelsen av övergångskrav,²¹ den strategiska position som de avancerade arbetarna har vilka redan tränats att propagera dessa övergångskrav, och den historiska betydelsen av den revolutionära organisationen, som ensam är kapabel att utarbeta ett omfattande program med övergångskrav som anknyter till de objektiva historiska omständigheterna, såväl som till de subjektiva behoven hos massornas bredaste lager. *En framgångsrik proletär revolution är endast möjlig om alla dessa faktorer framgångsrikt kombineras.*

²⁰ Vi kan inte här i detalj beskriva skillnaderna mellan en förrevolutionär och en revolutionär situation. För att förenkla frågan skulle vi kunna skilja en revolutionär situation från en förrevolutionär så här: Medan en förrevolutionär situation karaktäriseras av så omfattande massrörelser att den sociala ordningens fortsatta upprätthållande *objektivt* hotas, tar sig detta hot i en revolutionär situation organisatoriskt formen av att proletariatet upprättar dubbelmaktorgan (dvs. potentiella organ för att utöva arbetarklassens makt), och *subjektivt* av att massorna ställer direkt *revolutionära* krav som den härskande klassen är oförmögna att antingen avvisa eller ta upp.

²¹ Se nedan om denna strategis leninistiska ursprung.

Lenins uppfattning om den centrala strategiska planen

Vi har redan fastslagit att Lenins organisationsteori framför allt är en teori om revolutionen. Detta har Rosa Luxemburg inte förstått och detta är den största svagheten i hennes polemik mot Lenin 1903-1904. Det är betecknande att centraliseringsbegreppet som attackeras i uppsatsen ”Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor” är – och detta är klart om man läser den uppmärksamt – rent organisatoriskt. (Redan när det angrips bekräftas det. På denna punkt borde moderna ”luxemburgianer” läsa sin ”Rosa” försiktigare och grundligare!) Lenin anklagas för att förespråka en ”ultracentralistisk” linje, för att diktera sammansättningen av lokala partikommittéer och för att vilja hindra varje initiativ från partiorganisationens djup.²²

När vi tittar på den leninistiska organisationsteorin, så som den utvecklas av Lenin själv, ser vi emellertid att tonvikten inte på något sätt ligger på den formella, organisatoriska sidan av centraliseringen utan på dess *politiska och samhällseliga funktion*. Kärnpunkten i *Vad bör göras?* är uppfattningen om övergången från det proletära klassmedvetandet till det politiska klassmedvetandet på grundval av en omfattande politisk aktivitet som ställer, och från marxistisk utgångspunkt, besvarar alla frågor om inre och yttre klassrelationer:

I verkligheten är det möjligt ”att höja arbetarmassans aktivitet” *endast* under den förutsättningen, att vi *inte inskränker oss* till ”politisk agitation på ekonomisk grundval”. Och ett av huvudvillkoren för det nödvändiga utvidgandet av den politiska agitationen är organisering av allsidiga politiska avslöjanden. Massorna *kan inte* fostras till politisk medvetenhet och revolutionär aktivitet på annat sätt än genom sådana avslöjanden.

Och vidare

Arbetarklassens medvetenhet kan inte vara en verkligt politisk medvetenhet, om arbetarna inte har lärt sig att reagera för *varje* fall av godtycke och förtryck, våld och missbruk, *oavsett vilka klasser* dessa fall berör – och dessutom att reagera just utifrån en socialdemokratisk och inte ur någon annan synpunkt. Arbetarmassornas medvetenhet kan inte vara ett verkligt klassmedvetande, om inte arbetarna lär sig att på basis av konkreta och framför allt dags viktiga (aktuella) politiska fakta och händelser iaktta *alla* andra samhällsklasser och *alla* yttringar av dessa klassers intellektuella, moraliska och politiska liv; om de inte lär sig att i praktiken tillämpa den materialistiska analysen och den materialistiska värderingen av *alla* sidor i verksamheten och livet hos *alla* klasser, skikt och grupper av befolkningen. Den som riktar arbetarklassens uppmärksamhet, iakttagelse och medvetenhet uteslutande eller ens huvudsakligen på den själv – han är ingen socialdemokrat, ty arbetarklassens kännedom om sig själv är oskiljaktigt förknippad med en fullständigt klar och inte bara teoretisk – det vore rättare att säga: inte så mycket en teoretisk som en på grund av erfarenheterna från det politiska livet funnen uppfattning om förhållandet mellan *alla* klasser i det moderna samhället.²³

Och det är av samma anledning som Lenin så starkt betonar den absoluta nödvändigheten för det revolutionära partiet att göra alla progressiva krav och rörelser från *alla* förtryckta skikt och klasser till sina egna – även ”rent demokratiska” krav. Den centrala strategiska planen som förs fram av Lenin i *Vad bör göras?*²⁴ är därför en plan för partiagitation som förenar alla elementära, spontana,

²² Rosa Luxemburg, ”Organisationsfragen der russischen Sozialdemokratie”, i *Schriften zur Theorie der Spontanität*, Hamburg, 1970, ss 71-72.

²³ Lenin, ”Vad bör göras?” ss 225-226 (*Valda verk* 1:2)

²⁴ För ett relaterande av denna plan direkt till revolutionen se *Vad bör göras?* s 322-23. Det är sant att det också finns *organisatoriska* regler för centralisering i *Vad bör göras?*, men de fastställs uteslutande *av de förhållanden* som illegaliteten påtvingar. Lenin rekommenderar den bredaste ”demokratism” för ”legala” revolutionära partier: ”Den (i ordets bokstavliga mening) allmänna kontrollen av varje enskilt steg som en partiman tar i sin politiska verksamhet skapar en automatiskt fungerande mekanism, som åstadkommer det som i biologin kallas ”de mest livsdugligas bestånd”. ”Det naturliga urvalet” genom full offentlighet, val och allmän kontroll

spridda och ”rent” lokala eller sektoriella protester, revolter och motståndsrörelser. Tonvikten på centraliseringen ligger klart inom det politiska och inte det formella, organisatoriska området. Syftet med formell organisatorisk centralisering är endast att möjliggöra realiserandet av denna strategiska plan.

Trots att Luxemburg inte erkänner kärnan i Lenins ”centralism”, känner hon sig tvingad att i sin polemik indirekt ställa fram en annan uppfattning om hur det politiska klassmedvetandet bildas och hur revolutionära situationer förbereds. Därmed understryker hon ännu mer hur ytterligt fel hon hade i denna debatt. Luxemburgs uppfattning att ”den proletära armén rekryteras och blir medveten om sina uppgifter under själva kampens gång”²⁵ har blivit fullkomligt tillbakavisad av historien. *Inte ens* i de bredaste, längsta och livskraftiga arbetarstriderna har arbetarmassorna uppnått en klar förståelse för kampens uppgifter, eller också har man gjort det i otillräcklig omfattning. (Man behöver endast påminna sig de franska generalstrejkerna 1936 och 1968, de tyska arbetarnas kamp från 1918 till 1923, de italienska arbetarnas stora strider 1920, 1948 och 1969, så väl som de fantastiska klasstriderna i Spanien från 1931 till 1937, för att bara nämna dessa fyra europeiska länder.)

Kamperfarenhet är inte på något sätt tillräcklig för att uppnå klarhet om uppgifterna i en bred förrevolutionär, och naturligtvis inte heller en revolutionär, masskamp. Dessa uppgifter är naturligtvis inte enbart knutna till de omedelbara motiv som sätter igång kampen, utan de kan bara förstås genom en omfattande analys av hela samhällsutvecklingen, av den historiska ställning som det kapitalistiska produktionssättet uppnått och dess inre motsättningar och av det nationella och internationella styrkeförhållandet mellan klasserna. Utan tålmodigt och konsekvent förberedande, utan att uppfostra hundratals och tusentals avancerade arbetare i ett revolutionärt programs anda, och utan de av dessa avancerade arbetare under årtal samlade praktiska erfarenheterna från att försöka föra ut detta program till de breda massorna, skulle det vara helt illusoriskt att anta att plötsligt, ja över en natt, ett medvetande som står i samstämmighet med den historiska situationens krav skulle kunna skapas bland dessa breda massor enbart med hjälp av *massaktioner*.

Man skulle faktiskt kunna vända på Luxemburgs antagande och säga att den proletära armén *aldrig* kommer att uppnå sina historiska uppgifter om inte ett proletärt avantgardes nödvändiga uppfostran, skolning och träning i att utarbeta och agitatoriskt tillämpa det revolutionära programmet i kamp, sker *före* den bredaste masskampens utbrott. Denna masskamp skapar själv endast en *möjlighet* för de breda massorna att uppnå revolutionärt medvetande. Detta är den tragiska läxan från den tyska revolutionen efter det första världskriget, som krossades just på grund av avsaknaden av ett sådant tränat avantgarde.

Uppgiften för Lenins strategiska plan är att skapa ett sådant avantgarde genom en organisk förening av en individuell, revolutionär kärna med proletariatets avantgarde. En sådan sammansmältning är omöjlig utan en *omfattande* politisk aktivitet som för de avancerade arbetarna bortom sin horisonts gränser, vilka är begränsade till fackföreningen eller fabriken. Empiriska data möjliggör för oss i dag att fastställa att Lenins parti, före och under revolutionen 1905 och efter det att massrörelsen började sätta fart igen 1912, faktiskt var ett sådant parti.²⁶

borgar för att varje ledare sist och slutligen hamnar på ”sin rätta plats”, att han åtar sig det arbete som passar bäst för hans krafter och förmåga, att han själv får vidkännas alla följder av sina misstag och inför alla bevisar sin förmåga att inse misstagen för att undvika dem.” Ibid ss 305-306.

Luxemburg praktiserade (eller accepterade) inom sitt polska parti, som också definierades genom högst konspiratoriska begränsningar, för sin del, en centralism som inte var mindre stringent än bolsjevikernas (jfr konflikten med Radek-fraktionen i Warszawa och de allvarliga anklagelserna som gjordes mot den).

²⁵ Rosa Luxemburg: *Organisationsfrågan der russischen Sozialdemokratie*, s 74.

²⁶ För detta se David Lane, *The Roots of Russian Communism* (Assen: Van Gorcum and Co. 1969). Lane har försökt att analysera medlemmarnas sociala sammansättning i den ryska socialdemokratin i bolsjevik- och mensjevikfraktionerna mellan 1897 och 1907 på grundval av empiriska data. Han kommer till slutsatsen att bolsjevikerna hade fler arbetarmedlemmar och -aktivister än mensjevikerna (ss 50-51).

För att helt inse den helt igenom revolutionära naturen i Lenins strategiska plan, måste man se den ur ännu en annan synvinkel. Varje uppfattning som grundas på möjligheten, om inte oundvikligheten, av en *revolution* som inträffar i en inte alltför avlägsen framtid, måste oundvikligen behandla frågan om en direkt kollision med statsmakten. Så snart som denna svårighet inbegrips i uppfattningen resulterar detta i ännu ett argument till förmån för centralisering. Lenin och Luxemburg var överens om att kapitalismen själv och den borgerliga staten utövar ett kraftfullt centraliserande inflytande på det moderna samhället,²⁷ och det är absolut illusoriskt att tro att denna centraliserade statsmakt gradvis kan kläs av, som t.ex. en vägg kan rivs sten för sten.

Ytterst var detta den ideologiska kärnan i den reformism och revisionism som tillbakavisades av Luxemburg och Lenin med samma hängivenhet.²⁸ När frågan om erövrandet av statsmakten nu inte längre ligger långt in i framtiden, utan erkänns vara en uppgift för den nära eller inte alltför avlägsna framtiden, konfronteras revolutionären omedelbart med frågan om de nödvändiga medlen för att åstadkomma maktens revolutionära erövrande. Här misstolkar Luxemburg återigen *innebörden* av Lenins rent polemiska användande av begreppet ”jakobiner oupplösligt förbundna med det klassmedvetna proletariats organisation”. Lenin menade med detta självklart inte en sorts blanquistiska konspiratörer, utan *en avancerad grupp, oförsonligt inriktad på att, som jakobinerna, försöka genomföra de revolutionära uppgifterna*, en grupp som inte tillåter sig själv att avvika från inriktningen på dessa uppgifter under massrörelsens oundvikliga hög- och lågkonjunkturer.

För att göra rättvisa åt Luxemburg måste dock tilläggas för det första, att hon tog upp – ja, måste ta upp – denna fråga ur en annorlunda historisk utgångspunkt, eftersom hon 1904 redan var mer påverkad av den tyska än den ryska eller polska verkligheten; och för det andra, att hon fullständigt drog de nödvändiga slutsatserna i leninistisk mening, så snart det var uppenbart att revolutionen också i Tyskland var en omedelbar möjlighet.²⁹

Den unge Trotskij gjorde på samma sätt ett allvarligt fel i sin polemik gentemot Lenin när han förebrådde honom för ”substitutionism”, dvs. för att ersätta arbetarklassens initiativ med enbart

²⁷ ”Allmänt sett finns det en inneboende, stark tendens mot centralisering i den socialdemokratiska rörelsen. Denna tendens härrör från den ekonomiska uppbyggnaden med kapitalismen som väsentligen är en centraliserande faktor. Den socialdemokratiska rörelsen utövar sin aktivitet inuti borgerlighetens centrum. Dess uppgift är att inom nationalstaten representera proletariats klassintressen och att sätta dessa gemensamma intressen mot alla lokal- och gruppintressen.

Därför är socialdemokratin som regel fiendlig till alla manifestationer av lokalism eller federalism. Den strävar efter att förena alla arbetare och alla arbetarorganisationer i ett enda parti, utan hänsyn till nationella, religiösa eller yrkessäregenheter.” Rosa Luxemburg, ”Organisationsfrågan der russischen Socialdemokratie”, s 72.

²⁸ Jfr tesen som framförs av André Gorz, enligt vilken ett nytt parti endast kan skapas ”nerifrån och uppåt”, när en gäng nätverket av fabriks- och basgrupper ”täcker hela det nationella territoriet”. (”Ni-Trade-Unionists, ni Bolcheviks”, *Les Temps Modernes*, /Oktober, 1969/). Gorz har inte förstått att den borgerliga statens och det kapitalistiska produktionssättets kris inte utvecklas gradvis ”från periferin mot centrum”, utan att det är en oregelbunden process med tendenser mot ett avgörande styrkeprov när den en gång når en definitiv vändpunkt. Om centraliseringen av revolutionära grupper och kämpar inte äger rum i tid kommer endast försök från den reformistiska byråkratin att styra rörelsen tillbaka in i acceptabla banor igen att underlättas – som så snabbt hände i Italien, faktiskt just medan Gorz skrev sin artikel. Detta ledde i sin tur mycket snart till ett bakslag för ”bas”-grupperna. Det ledde inte alls till att de spreds över hela landet.

²⁹ Jfr Rosa Luxemburgs artikel om grundandet av Tysklands kommunistiska parti med titeln ”Den första kongressen”: ”Det tyska proletariats revolutionära stötrupper har förenats i ett oberoende politiskt parti.” (*Der Gründungsparteitag der KPD /Frankfurt: Europäische Verlagsanstalt, 1969/, s 301*). ”Från och med nu är det en fråga om att överallt ersätta revolutionära stämningar med orubblig revolutionär övertygelse, det spontana med det systematiska.” (s 303) Se också följande stycke (på s 301) från broschyren ”Vad vill Spartakusförbundet?”, som skrevs av Rosa Luxemburg: ”Spartakusförbundet är inte ett parti som söker komma till makten med hjälp av de arbetande massorna. *Spartakusförbundet är bara den del av proletariatet som är medvetet om sitt mål*. Det är den del som, vid varje steg, pekar ut det historiska målet för arbetarklassen som helhet, som, vid varje enskilt stadium av revolutionen, representerar den yttersta, socialistiska uppgiften och, i alla nationella frågor, den proletära världsrevolutionens intressen.” (Vår kursiv.) 1904 hade Luxemburg ännu inte förstått kärnan i bolsjevismen – att ”den del av proletariatet som är medveten om sitt mål” måste organiseras *skilt* från den ”breda massan”.

Det är en fullständig bekräftelse av vår tes att, så snart som Luxemburg övertog uppfattningen om ett avantgardeparti, så blev hon också anklagad av socialdemokrater (”vänster”-socialdemokrater dessutom) för att önska ”diktatur över proletariatet”. (Max Adler, ”Karl Liebknecht und Rosa Luxemburg”, *Der Kampf*, del XII, nr 2 /februari, 1919/ s 75.)

partiets.³⁰ Om vi avlägsnar kärnan i detta synsätt från dess polemiska skal, finner vi också här en idealistisk, otillräcklig uppfattning om framväxten av proletarietets klassmedvetande: ”Marxismen lär att proletarietets intressen bestäms av livets objektiva förhållanden. Dessa intressen är så kraftfulla och så oundvikliga att de slutligen (!) tvingar proletariet att placera dem i blickfältet för dess medvetande, dvs. att omvandla dess objektiva intressen till sina *subjektiva* intressen.”³¹ Idag är det lätt att se vilken naiv, fatalistisk optimism som doldes i denna otillräckliga analys. Omedelbara intressen jämföras här med historiska intressen, dvs. med klargörandet av de mest komplicerade frågorna i den politiska taktiken och strategin. Förhoppningen att proletarietet ”slutligen” skall inse sitt historiska intresse verkar ganska ytligt jämfört med de historiska katastrofer som har uppstått på grund av att, i avsaknaden av ett lämpligt revolutionärt ledarskap, proletarietet inte ens har kunnat fullborda de aktuella revolutionära uppgifterna.

Samma naiva optimism är ännu mer slående manifesterat i följande stycke hämtat från samma polemik:

Den revolutionära socialdemokraten är övertygad om, inte bara den oundvikliga (!) tillväxten av det politiska partiet, utan också den oundvikliga (!) segern för den revolutionära socialismens idéer inom detta parti. Det första beviset återfinns i det faktum att utvecklingen av det borgerliga samhället spontant leder till att proletarietet politiskt avgränsar sig självt; det andra i det faktum att de objektiva tendenserna och de taktiska problemen i denna avgränsning finner sitt bästa, fullaste och djupaste uttryck i den revolutionära socialismen, dvs. marxismen.³²

Detta citat klargör att vad den unge Trotskij förfäktade i sin polemik mot Lenin var den ”gamla, beprövade taktiken” och den naiva ”tron på framstegets oundviklighet” à la Bebel och Kautsky, vilken var förhärskande inom den internationella socialdemokratin från Marx” död till första världskriget. Lenins uppfattning av klassmedvetandet var ojämförligt rikare, mera motsägelsefullt och mera dialektiskt just därför att det var grundat på en skarpsinnig förståelse för revolutionens aktualitet (inte ”till slut någon gång”, utan under de kommande åren).

För att fullborda den historiska utvecklingen måste man tillägga, att efter den ryska revolutionens utbrott 1917, övertog Trotskij helt Lenins analys av hur det proletära klassmedvetandet bildas och därmed också Lenins organisationsteori, och till sin död försvarade han den mot alla skeptiker och ärkepessimister (som hävdade att de däri hade upptäckt ”embryot” till stalinismen). Sålunda skrev han i sitt sista, oavslutade manuskript:

En kolossal faktor för det ryska proletarietets mognad i februari eller mars 1917 var Lenin. Han föll inte från skyarna. Han personifierade arbetarklassens revolutionära tradition. För att Lenins slagord skulle finna vägen till massorna måste det existera kadrer, även om de till antalet var små i början; det måste existera förtroende för kadern i ledarskapet, ett förtroende som grundas på den totala erfarenheten från det förgångna. Att bortse från dessa element i sina beräkningar är helt enkelt att ignorera den levande revolutionen, att byta ut den mot en abstraktion, ”förhållandet mellan krafter”, därför att revolutionens utveckling består just av detta, att förhållandet mellan krafterna förändras oupphörligt och snabbt under trycket av förändringarna i proletarietets medvetenhet, de avancerade skiktens attraktionskraft på de efterblivna, den växande tillförliten till klassens egen styrka. Den vitala drivfjädern i denna process är partiet, precis som den vitala drivfjädern i partiet är dess ledarskap.³³

Det revolutionära avantgardet och den spontana massaktionen

Det skulle vara en grov orättvisa mot Lenin att karaktärisera hans livsverk som en systematisk ”underskattning” av den spontana massaktionens vikt i motsats till Luxemburgs eller Trotskij

³⁰ Leon Trotsky, *Nos taches politiques* (Paris: Editions Pierre Belfond, 1970) ss 123-129.

³¹ Ibid. s 125.

³² Ibid. s 186.

³³ Leon Trotsky, ”The Class, the Party and the Leadership”, *Fourth International*, del I, nr 7 (december 1940) s 193.

uppskattning av den. Bortsett från polemiska stycken som bara kan förstås när de ses i sitt sammanhang, välkomnade Lenin enorma, spontana utbrott av masstrejker och demonstrationer, lika entusiastiskt och uttryckligt som Rosa Luxemburg och Trotskij.³⁴ Det var den stalinistiska byråkratin som förfalskade leninismen i takt med sin ökade misstro till spontana massrörelser – vilket, när allt kommer omkring, är karaktäristiskt för alla byråkratier.

Luxemburg har fullständigt rätt när hon säger, att utbrottet av en proletär revolution inte kan ”förutbestämmas” med almanackan, och något som motsäger det kan man heller inte finna hos Lenin. Lenin, liksom Luxemburg, var övertygad om att dessa elementära massexplosioner, förutan vilka en revolution vore otänkbar, varken kan ”organiseras” enligt regler eller ”kommenderas” av en rad disciplinerade underofficerare. Lenin, liksom Luxemburg, var övertygad om den mäktiga arsenal av skapande energi, och initiativkraft som en sann bred massaktion lösgör och alltid kommer att lösgöra.

Skillnaden mellan den leninistiska organisationsteorin och den så kallade teorin om spontaniteten – som kan tillskrivas Luxemburg bara med viktiga reservationer – finns sålunda inte i en underskattning av massinitiativet, utan i en förståelse för dess begränsning. Massinitiativet är förmöget till många storartade prestationer. Men det kan inte själv dra upp riktlinjerna, under kampens gång, för ett omfattande program för en socialistisk revolution och beröra alla samhällsfrågor (för att inte tala om den socialistiska uppbyggnaden); inte heller är det förmöget att ensamt få till stånd en tillräcklig centralisering av krafterna för att kunna fälla den centraliserade statsmakten med dess repressiva apparat, genom att till fullo utnyttja fördelarna av dess ”inre riktlinjer” för kommunikation. Med andra ord, massspontanitetens begränsningar börjar med förståelsen av att en segerrik socialistisk revolution inte kan improviseras. Och ”ren” massspontanitet reduceras alltid till improvisation.

Vad mera är, ”ren” spontanitet existerar bara i böcker med vackra sagor om arbetarrörelsen – men inte i dess verkliga historia. Med ”massornas spontanitet” skall förstås rörelser, som inte har planerats i detalj i förväg av någon central myndighet. Med ”massornas spontanitet” menas *inte* rörelser som äger rum utan ”politiskt inflytande utifrån”. Skrapa på den blå hinnan på en skenbart ”spontan rörelse och man finner det omisskännliga klarröda virket. Än en medlem av en ”avantgarde”grupp som sätter igång en ”spontan” strejk. Än en tidigare medlem av en annan ”vänsteravvikande” gruppering, och som för länge sedan har lämnat den, men som tillägnade sig tillräckligt mycket kunskap för att, i en explosiv situation, reagera med blixstens hastighet medan den anonyma massan fortfarande tvekade.

I ett fall kommer vi i ”spontan” aktion att kunna upptäcka frukterna av åratals ”underjordisk aktivitet” av en facklig opposition eller en basgrupp; i ett annat fall resultatet av kontakter som, under en ganska lång tid, tålmodigt – och utan synlig framgång har hämtat näring från yrkeskolleger i en grannstad (eller en grannfabrik) där ”vänstern” är starkare. Inte heller i klasskampen finns det något sådant som en färdiglagad fågel som ”spontan” faller ned från himlen.

Sålunda, vad som skiljer ”spontana” aktioner från ”ingripande av avantgardet”, är inte alls att i de förra alla i kampen har samma medvetenhetsnivå, medan i de senare ”avantgardet” är skilt från ”massan”. Vad som skiljer de två olika aktionsformerna är inte heller att i ”spontana” aktioner inga lösningar har bibringats proletariatet ”utifrån”, medan ett organiserat avantgarde förhåller sig till massornas elementära krav ”på ett elitmässigt sätt”, och ”påtvingar” dem ett program. Det har aldrig funnits ”spontana” aktioner utan någon form av inflytande från avantgardeelement. Skillnaden mellan ”spontana” aktioner och de i vilka ”det revolutionära avantgardet ingriper” är huvudsakligen att i ”spontana aktioner” är *det sätt på vilket avantgardet ingriper oorganiserat, improviserat, oregelbundet och oplanerat* (uppkommer händelsevis i den fabriken, det området eller den staden), medan förekomsten av en revolutionär organisation gör det möjligt att samordna,

³⁴ Talrika exempel på detta skulle kunna nämnas. Se bl.a. Lenin, *Collected Works*, del 18 (Moskva: Foreign Languages Publishing House, 1963), ss 471-477; del 23, ss 236-253; del 10, ss 277-278.

planera, medvetet synkronisera och oavbrutet utforma avantgardeelementens ingripande i den ”spontana” masskampen. Nästan alla den leninistiska ”hypercentralismens” behov kommer sig härav och endast härav.

Endast en oförfärdlig fatalist (dvs. en mekanisk determinist) skulle kunna övertygas om att alla massexplosioner *måste* äga rum en viss dag, just därför att de bröt ut den dagen, och tvärtom på alla ställen där massexplosioner inte inträffade var det på grund av att de inte var möjliga. En sådan fatalistisk inställning (förespråkad av den Kautsky-Bauerska skolan) är i själva verket en karikatyr av den leninistiska organisationsteorin. Hur som helst, är det karaktäristiskt att många opponenter till leninismen, som när de bekämpar Lenin, har så mycket att säga om ”massspontanitet”, med en gång faller in i denna vulgära, mekaniska determinism utan att inse hur mycket den motsäger deras ”högsta uppskattning” av ”massspontanitet”.

Om vi, å andra sidan, fortsätter från det oundvikliga i periodiska, spontana massexplosioner (vilka inträffar när socio-ekonomiska motsättningar har mognat så mycket att det kapitalistiska produktionssättet periodiskt måste frammana sådana för-revolutionära kriser), då måste man förstå att det är omöjligt att fastställa det exakta ögonblicket när detta skall hända, eftersom tusentals mindre händelser, delkonflikter och tillfälliga händelser skulle kunna spela en viktig roll vid dess fastställande. Av detta skäl är ett revolutionärt avantgarde, som vid avgörande tillfällen kan koncentrera sina egna krafter på den ”svagaste länken”, ojämförligt effektivare än det diffusa framträdandet av ett stort antal avancerade arbetare som saknar förmågan att koncentrera sina styrkor.³⁵

De två största arbetarstriderna som ägt rum i väst – den franska maj 68 och den italienska hösten 1969 – bekräftade fullständigt denna uppfattning. Båda började med ”spontana” strider förberedda varken av fackföreningarna eller av de stora socialdemokratiska eller ”kommunistiska” partierna. I båda fallen spelade individuella, radikala arbetare och studenter eller revolutionära kärnor en avgörande roll genom att här och där släppa lös en första explosion och förse arbetarmassorna med tillfället att lära av den ”exemplariska erfarenheten”. I båda fallen drogs miljoner och åter miljoner in i kampen – upp till tio miljoner löntagare i Frankrike, upp till femton miljoner i Italien. Detta är mer än vad som någonsin skådats – även under de största klasstriderna som följde på det första världskriget.

I båda fallen gick den spontana tendensen som demonstrerades av arbetarna bortom den rent ekonomiska strejkens ”ekonomism”. I Frankrike bekräftades detta av fabriksokupationer och talrika delinitiativ, i Italien inte bara genom jättelika gatudemonstrationer och resandet av politiska krav, utan också av en manifestering av en tendens till självorganisering på arbetsplatserna, dvs. genom att ta det första steget mot upprättandet av en dubbelmakt: valet av *delegati di reparto*. (I denna mening var den italienska arbetarklassens avantgarde mera avancerat än det franska, och det drog de första viktiga lärdomarna av det franska maj.³⁶) Men i ingetdera fallet lyckades dessa kraftfulla, spontana massaktioner omstörta den borgerliga statsapparaten och det kapitalistiska produktionssättet, eller ens att frammana en massförståelse för förutsättningarna som skulle ha gjort en sådan omstörtning möjlig inom en kortare tidsperiod.

Vi erinrar oss Trotskijs metafor från *Ryska revolutionens historia*: Den kraftfulla ångan förflyktigades på grund av avsaknaden av en pistong som skulle ha kunnat komprimera den i det avgörande ögonblicket.³⁷ Helt säkert är det i sista hand ångan som är den drivande kraften, dvs. energin i massmobilisering och masskamp, och inte pistongen själv. Utan denna ånga förblir pistongen endast en bit metall. Dock, utan denna pistong, är även den mest ihärdiga ånga förslösad och åstadkommer ingenting. Detta är kärnan i den leninistiska organisationsteorin.

³⁵ Omöjligheten i att ”spontan” samla de revolutionära avantgardeelementen i nationell skala demonstrerades med önskvärd tydlighet under den franska generalstrejken i maj 1968.

³⁶ Ändå var också här dessa begynnande former av oberoende organisering oförmögna, i frånvaron av ett organiserat avantgarde som skulle genomfört det nödvändiga förberedelsearbetet, att för en längre tid neutralisera och ännu mindre krossa den konservativa centraliseringen av fackförbunds- och statsapparaterna och företagen.

³⁷ Leon Trotskij, *Ryska revolutionens historia* (Bokförlaget Röda Rummet, 1988) s 15.

Organisation, byråkrati och revolutionär handling

Det finns emellertid en svårighet i detta samband som Lenin, under åren av heta dispyter med mensjevikerna, antingen inte alls erkände (1903-1905) eller bara erkände i otillräcklig grad (1908-1914). Och det är här som det fulla värdet av Trotskij's och Rosa Luxemburg's historiska verk framträder klart, genom att underlätta förståelsen för den dialektiska formeln ”arbetarklass – avancerade arbetare – arbetarparti”.

Ett avantgardeparti och en viss *åtskillnad* mellan partiet och massan är nödvändiga just på grund av de breda arbetarmassornas oundvikligen otillräckliga nivå av klassmedvetande. Som Lenin upprepade gånger betonade är detta ett sammansatt dialektiskt förhållande – en enhet av åtskiljande och sammansmältning – som helt överensstämmer med de historiska säregenheterna i den revolutionära kampen för den socialistiska revolutionen.

Detta åtskilda parti uppstår emellertid inom det *borgerliga* samhället som, med dess inneboende drag av allomfattande uppdelning mellan arbete och varuproduktion, tenderar att framkalla en alienation av *alla* mänskliga relationer.³⁸ Detta betyder att byggandet av en partiapparat åtskild från de arbetande massorna innefattar risken att denna apparat kommer att bli autonom. När denna fara utvecklas utöver ett embryonalt stadium, uppstår tendensen till apparatens självbevarande att bli ett mål i sig, snarare än ett medel för ett mål (framgångsrik proletär klasskamp).

Detta är roten till både den Andra och Tredje Internationalens degenerering, dvs. underordnandet av masssocialdemokratiska såväl som kommunistiska partier i Västeuropa under konservativa, reformistiska byråkratier, som i sin dagliga praktik har kommit att bli en del av status quo.³⁹

Byråkrati i arbetarorganisationer är ett resultat av den samhällsliga arbetsfördelningen, dvs. av oförmågan hos arbetarmassor, som i hög grad är utestängda från den kulturella och teoretiska produktionsprocessen under kapitalismen, att själva regelbundet sköta alla uppgifter som måste göras inom ramen för deras organisation. Försök att ändå göra detta, vilket ofta gjordes i arbetarrörelsens ungdom, erbjuder ingen lösning, därför att arbetsfördelningen fullständigt står i överensstämmelse med de *materiella omständigheterna* och är på intet sätt uppfunnen av vrickade karriärister. Om man förbiser dessa omständigheter kommer den primitivism, negligering och det bråk som de ger upphov till att sätta samma gränser för rörelsen som annars skulle sättas av byråkratin. Genom att ha tagit en annan utgångspunkt här – den *organisationstekniska* i stället för medvetenhetsnivån – har vi ställts inför samma problem som vi redan tidigare hade klarat upp: nämligen att det vore att tillmäta det kapitalistiska produktionssättet ett alltför stort värde att anta att det skulle vara den perfekta skolan för att förbereda proletariatet för oberoende aktivitet, eller att det automatiskt skapar en förmåga hos arbetarmassorna att spontant inse och tillägna sig alla förutsättningar och organisatoriska former för sin egen befrielse.

Lenin underskattade i hög grad, i sin första debatt med mensjevikerna, faran av att apparaten skulle bli autonom och av byråkratiseringen av arbetarpartierna. Han utgick från antagandet att faran för opportunism i den moderna arbetarrörelsen hotade huvudsakligen från småborgerliga akademiker och småborgerliga ”rena trade-unionister.” Han förlöjligade den kamp som många av hans kamrater förde mot faran för ”byråkratism”. Historien visade att den största källan till opportunism inom socialdemokratien före första världskriget varken kom från akademikerna eller från de ”rena trade-unionisterna”, utan från den socialdemokratiska partibyrån själv, dvs. från en ”legalistisk” praktik begränsad av å ena sidan val- och parlamentsaktivitet, och å den andra av en kamp för omedelbara reformer av ekonomisk och facklig natur. (Genom att bara beskriva denna praktik bekräftas hur mycket den liknar dagens västeuropeiska kommunistpartiers!)

Trotskij och Rosa Luxemburg insåg denna fara på ett riktigare sätt och tidigare än Lenin. Så tidigt som 1904 uttryckte Luxemburg tanken att en ”skillnad mellan en otålig attack av massorna och den

³⁸ Se bl.a. Georg Lukács, *Geschichte und Klassenbewusstsein* (Berlins: Malik-Verlag, 1923) ss 180-189 ff.

³⁹ Dessa byråkratiers försvar för speciella politiska och materiella intressen är inte desto mindre den samhälliga understruktur på vilken överbyggnaden med dess autonomi och dess ideologi kan resa sig.

”ytterst/ försiktiga inställningen hos socialdemokratin” var möjlig.⁴⁰ Tanken hinner knappt uttryckas förrän den avfärdas; den enda giltighet den skulle kunna ha skulle vara i det hypotetiska fallet med en ”övercentralisering” av partiet efter leninistiska linjer. Två år senare uttrycker redan Trotskij detta med större precision.

De europeiska socialistiska partierna, i synnerhet det största av dem, det tyska socialdemokratiska partiet, har utvecklat sin konservatism i takt med att massorna har kommit att omfatta socialismen och ju mer massorna har organiserats och disciplinerats. Som en följd härav kan socialdemokratin, som en organisation som förkroppsligar den politiska erfarenheten hos proletariatet, vid ett givet tillfälle, bli ett direkt hinder för en öppen konflikt mellan arbetare och borgerlig reaktion. Med andra ord, den propagandistiska, socialistiska konservatismen hos de proletära partierna kan vid ett givet tillfälle hålla tillbaka en direkt kamp av proletariatet om makten.⁴¹

Denna prognos har blivit tragiskt bekräftad av historien. Lenin såg ännu inte detta, förrän upptakten till det första världskriget, varvid den tyska vänstern för länge sedan hade befriat sig från sina illusioner om den socialdemokratiska partiadministrationen.⁴²

Organisationsteori, revolutionärt program, revolutionär praktik

Efter den traumatiska chocken som Lenin fick den 4 augusti 1914, tog emellertid även han ett stort steg framåt i denna fråga. Från och med då blev organisationsfrågan inte bara en fråga om funktion utan också om innehåll. Det är inte längre bara en fråga om att ställa frågan om ”organisationen” i allmänhet mot ”spontaniteten” i allmänhet, som Lenin ofta gör i *Vad bör göras?* och i *Ett steg framåt, två steg tillbaka*. Nu är det en fråga om att noggrant skilja en objektivt konservativ organisation från en objektivt revolutionär. Denna skillnad görs efter objektiva kriterier (revolutionärt program, överförandet av detta program till massorna, revolutionär praktik, etc.) och den spontana kampanjen hos massan föredras medvetet framför organisationers konservativa reformistiska massaktioner. ”Naiva” organisationsfetischer kanske hävdar att Lenin efter 1914 gick över till den luxemburgska uppfattningen om ”spontanism”, när han, i konflikter mellan ”organiserade massor” och den socialdemokratiska organisationen, systematiskt försvarar de förra mot den senare, eller anklagar den senare för att ha förrått de förra.⁴³ Lenin betraktar nu till och med förstörandet av konservativa organisationer som en oundviklig förutsättning för proletariatets frigörelse.⁴⁴

Ändå var korrigeringen, eller bättre, kompletteringen av denna organisationsteori, som Lenin vidtog efter 1914 inte ett steg bakåt i vördnad inför den ”rena” spontaniteten, utan snarare ett steg framåt mot skiljandet mellan det *revolutionära partiet* och organisation i allmänhet. I stället för att säga att partiets syfte är att utveckla arbetarklassens politiska klassmedvetande blir nu satsen mycket mer precis: Det revolutionära avantgardets uppgift består i att utveckla arbetaravantgardets *revolutionära medvetande*. Byggandet av det revolutionära klasspartiet är den process varvid den socialistiska revolutionens program sammansmälts med den erfarenhet som majoriteten av de avancerade arbetarna har tillägnat sig i kamp.⁴⁵

⁴⁰ Rosa Luxemburg, *Organisationsfragen der russischen Sozialdemokratie*, s 77.

⁴¹ Leon Trotsky, ”Results and Prospects” i *The Permanent Revolution*, s 114.

⁴² Jfr t.ex. Clara Zetkins klara förakt för SPD:s exekutivkommitté (såväl som för Kautskys brist på karaktär), som hon uttryckte i sin korrespondens angående partiledningens censur av Kautskys publikation *Weg zur Macht* 1909. K. Kautsky, *Le Chemin de Pouvoir* (Paris: Editions Anthropos, 1969) ss 177-212. Jämför detta med den respekt Lenin visade för Kautsky samma år.

⁴³ Lenin, *Der Zusammenbruch der II. Internationale*, s 164, i Lenin – Sinoview, *Gegen den Strom* (Verlag der Kommunistischen Internationale, 1921).

⁴⁴ *Ibid.* s 165.

⁴⁵ Lenin, ”Left Wing Communism, an Infantile Disorder” i *Collected Works*, del 31 (Moskva: Foreign Languages Publishing House, 1966) ss 17-118.

Se också det ovan nämnda stycket från broschyren *Was will der Spartakusbund?* av Rosa Luxemburg.

Denna utarbetning och utvidgning av den leninistiska organisationsteorin som följde på det första världskrigets utbrott går hand i hand med utvidgandet av den leninistiska uppfattningen om revolutionens aktualitet. Trots att detta före 1914 för Lenin i stort sett var begränsat till Ryssland, utsträcktes det nu till hela Europa. (Efter den ryska revolutionen 1905 hade Lenin redan erkänt den omedelbara möjligheten av revolution i kolonierna och halvkolonierna.)

Följaktligen är giltigheten av den leninistiska ”strategiska planen” för de imperialistiska länderna i Väst Europa idag nära förbunden med frågan om vår historiska tidsålders natur. Utifrån den historiska materialismens ståndpunkt, har man rätt att härleda en partiuppfattning från ”revolutionens aktualitet”, endast om man utgår från antagandet – riktigt och bevisligt, i vår uppskattning – att med början från det första världskriget, och absolut inte senare än den ryska oktoberrevolutionen, inträdde det världsomspännande kapitalistiska systemet i en tidsålder av historisk, strukturell kris⁴⁶, som med jämna mellanrum måste leda till revolutionära situationer. Om man, å andra sidan, antar att vi fortfarande befinner oss i ett uppåtgående stadium av kapitalismen som ett världssystem, då måste en sådan uppfattning tillbakavisas såsom varande fullständigt ”voluntaristisk”. Ty det som är avgörande i den leninistiska strategiska planen är naturligtvis inte revolutionär *propaganda* – vilken naturligtvis revolutionärer måste sprida även i icke-revolutionära perioder – utan dess inriktning på revolutionära kortfristiga eller inte alltför avlägsna *aktioner*. Till och med i den uppåtgående kapitalismens tidsålder var sådana aktioner möjliga (jfr Pariskommunen), men bara som undantag utan framgång. Under sådana förhållanden skulle det knappast vara förnuftigt att bygga ett parti genom att koncentrera sina ansträngningar på att förbereda ett effektivt deltagande i sådana aktioner.

Skillnaden mellan ett ”arbetarparti” i allmänhet (med hänvisning till dess medlemsskara eller till och med till dess röstanhängare) och ett revolutionärt arbetarparti (eller kärnan till ett sådant parti) återfinns inte bara i ett program eller objektiva samhällsfunktioner (som skall underblåsa, inte pacificera, alla objektivt revolutionära massaktioner eller alla utmaningar och aktionsformer som attackerar och ifrågasätter kärnan i det kapitalistiska produktionssättet och den borgerliga staten), utan också i dess förmåga att finna en passande pedagogisk metod som förmår det att sprida detta program till allt större skaror arbetare.

Man kan gå längre och formulera frågan mera tillspetsat: är faran för att apparaten ska bli autonom begränsad enbart till opportunistiska och reformistiska ”arbetar”-organisationer, eller hotar den varje organisation, inklusive den med ett revolutionärt program och en revolutionär praktik? Är inte byråkratin utveckling den oundvikliga följderna av *varje* arbetsfördelning, inklusive den mellan ”ledarskap” och ”medlemmar” och detta till och med i en revolutionär grupp? Och är därför inte varje revolutionär organisation, när den en gång har vuxit utanför sin egen lilla miljö, dömd att på ett visst stadium i sin utveckling och i utvecklingen av masstrider bli en broms på de proletära massornas kamp för frigörelse?

Om detta sätt att argumentera accepterades som riktigt skulle det endast kunna leda till en slutsats: att den socialistiska frigörelsen av arbetarklassen och mänskligheten är omöjlig – därför att den antaget oundvikliga ”autonomiseringen” och degenerationen av varje organisation måste ses *som en del av ett dilemma* vars andra del representeras av tendensen hos alla oorganiserade arbetare,

Denna slutsats var överlägsen Trotskijs 1906 eller Luxemburgs 1904. Ställda inför en alltmer konservativ socialdemokratisk apparat hade de Illusioner om massornas förmåga att lösa problemet med maktövertagandet med hjälp av enbart den revolutionära glöden. I ”Masstrejk, Parti och Fackföreningar” överflyttar Luxemburg t.o.m. problemet tillfälligtvis till de ”oorganiserade”, dvs. den fattigaste delen av proletariatet som för första gången uppnår politiskt medvetande under en masstrejk. I sina skrifter efter 1914 ställer uttryckligen Lenin dessa massor mot ”arbetararistokratin” på ett något förenklat sätt, enligt min åsikt. Vid den tiden hörde arbetarna i de stora stål- och metallindustrierna, bl.a., till de oorganiserade delarna av det tyska proletariatet. När de radikaliserades *en masse* efter 1918 tillhörde de inte alls de ”fattigaste” skikten.

⁴⁶ Den s.k. kapitalismens allmänna kris, dvs. den nedåtgående kapitalismens historiska tidsålders början bör inte förväxlas med konjunkturella kriser, dvs. periodiska ekonomiska kriser. Dessa har inträffat under såväl uppåt- som nedåtgående kapitalism. För Lenin är perioden som börjar med första världskriget ”den begynnande sociala revolutionens era”. Se bl.a. *Gegen den Strom*, s 393.

alla intellektuella, som endast delvis är indragna i aktivitet, och alla människor som är klavbundna av den universella varuproduktionen att sjunka ner i en småborgerlig "falsk medvetenhet". Endast en omfattande revolutionär praktik, som syftar till en total medvetenhet och till att berika teorin, gör det möjligt att undvika att "den härskande klassens ideologi" tränger igenom även till de individuella revolutionärernas skara. Detta kan endast vara en kollektiv och organiserad praktik. Om ovanstående argument vore riktigt, måste man dra den slutsatsen att, med eller utan organisation, skulle de avancerade arbetarna vara dömda till att antingen inte uppnå politiskt klassmedvetande eller att snabbt förlora det medvetande de har.

I själva verket är denna argumentationsteknik felaktig eftersom den jämställer processens början med dess slut och resultat. Alltså, från förekomsten av en *fara* att också revolutionära organisationer kan bli autonoma, drar den slutsatsen, på ett statiskt och fatalistiskt sätt, att denna autonomi är *oundviklig*. Detta har varken visats i empirin eller teorin. Storleken av denna fara för byråkratisk degenerering av en revolutionär avantgardeorganisation och än mer av ett revolutionärt parti – beror inte bara på *tendensen* till autonomi, som faktiskt vidlåder alla institutioner i det borgerliga samhället, utan också på existerande *mot-tendenser*. Bland dessa är en revolutionär organisations integration i en internationell rörelse som är oberoende av "nationella" organisationer och som ständigt håller ett teoretiskt öga på dem (inte genom en apparat utan genom politisk kritik); ett nära deltagande i den egentliga klasskampen och revolutionära strider som möjliggör ett ständigt urval av kader genom praktiken; ett systematiskt försök att motverka arbetsfördelningen genom att försäkra en ständig rotation av folk mellan fabrik, universitet och heltids partifunktionärer; institutionella garantier (begränsning av de heltidsanställdas inkomster, försvar av de organisatoriska normerna för inre demokrati och frihet att bilda tendenser och fraktioner, etc.)

Striden mellan dessa motsatta tendenser avgör utgången mellan dem. Denna, i sin tur, är ytterst bestämd av *två samhällsfaktorer*⁴⁷, å ena sidan, graden av *speciella samhällsintressen* som lös-släppts av den "autonoma organisationen", och å andra sidan, graden av *politisk aktivitet* hos arbetarklassens avantgarde. Endast när den senare på ett avgörande sätt avtar, kan de förra på ett avgörande sätt slå ut i full blom. Alltså, hela argumentet reduceras till en tröttsam tautologi. Under en period av *tilltagande passivitet* kan arbetarklassen inte aktivt strida för sin frigörelse. Det bevisar inte alls att revolutionära organisationer, under en period av tilltagande aktivitet för de avancerade arbetarnas del, inte är ett effektivt instrument för att genomföra frigörelsen, fastän deras "godtycklighet" kan och måste begränsas av klassens (eller dess avancerade delars) oberoende aktivitet. Den revolutionära organisationen är ett instrument för att genomföra revolutioner. Och utan de breda arbetarmassornas stigande politiska aktivitet är proletära revolutioner helt enkelt inte möjliga.

Organisationsteori, demokratisk centralism och sovjetdemokrati

Mot Lenins organisationsteori gjordes invändningen att, genom dess överdrivna centralism, skulle den förhindra den inre partidemokratins utveckling. Men detta är en förvirrad invändning, för såvitt Lenins organisationsprinciper begränsar organisationen till aktiva medlemmar som *handlar under kollektiv kontroll* så vidgas snarare än inskränks partidemokratins omfattning.

När en arbetarorganisation en gång överskrider ett visst antal medlemmar, finns det i grunden bara två möjliga organisationsmodeller: den avgiftsbetalande röstklubben (eller territorialorganisationen), som i dag motsvarar organisationsformen för Tysklands Socialdemokratiska Parti och det

⁴⁷ Här ligger otvivelaktigt denna fatalistiska teoris största svaghet. Ur en tendens mot växande autonomi härleder den automatiskt en *samhällelig fara*, utan att i analysen ta hänsyn till förmedlingen av den potentiella samhälleliga kraften och specifika samhällsintressen. Dörrvaktens och kassörers tendens att utveckla sina egna intressen ger dem inte makt över banker och stora företag – förutom stöldens "makt", som endast är effektiv under specifika förhållanden. Om denna analys riktad mot autonomi ska få något samhälleligt innehåll måste den därför följas av en definition av dessa förhållanden.

franska Kommunistpartiet; eller kampgruppen som baseras på ett urval av endast aktiva och medvetna medlemmar. Den första modellen tillåter teoretiskt sett ett visst spelrum för kverulanter och oppositionella att irra omkring, men bara då det gäller frågor av sekundär betydelse. *Annars förser den stora massan av det apolitiska och passiva medlemskapet apparaten med en röstbas som alltid kan mobiliseras*, och som inte har någonting att göra med klassmedvetande. (Ett inte obetydligt antal av dessa medlemmar är även materiellt beroende av apparaten – stammen av kommunala och administrativa arbetare och anställda, anställda i arbetarorganisationen själv, etc.)

Men i kamporganisationen, som är sammansatt av medlemmar som måste uppvisa ett minimum av medvetande enbart för att bli medlemmar, är möjligheten att finna självständigt tänkande mycket större. Varken ”rena apparatchiker” eller rena karriärister kan ta över lika lätt som i en vanlig röstklubb. Meningsskiljaktigheter kommer mindre att lösas p.g.a. materiell avhängighet eller med abstrakt tal om ”lojalitet”, än i enlighet med dess egentliga innehåll. Endast det faktum att organisationen är sammansatt på detta sätt är ingen automatisk garanti mot byråkratisering av organisationen. Men det erbjuder åtminstone en väsentlig förutsättning för att förhindra den.⁴⁸

Förhållandet mellan den revolutionära organisationen (en partikärna eller ett parti) och arbetarmassan förändras tvärt så snart som en revolutionär situation uppstår. Då börjar den säd som sått under åren av de revolutionära och medvetet socialistiska elementen att spira. Breda massor är kapabla att uppnå revolutionärt klassmedvetande omedelbart. De breda massornas revolutionära initiativ kan långt överträffa de många olika revolutionära grupperingarnas.

I sin *Ryska revolutionens historia* underströk Trotskij åtskilliga gånger att vid vissa konjunkturen i revolutionen var de ryska arbetarmassorna till och med före bolsjevikpartiet.⁴⁹ Icke desto mindre bör man inte dra alltför vittgående slutsatser av detta, och framför allt, får man inte skilja det från det faktum att före Lenins aprilteser var ännu bolsjevikpartiets strategiska uppfattning om den ryska revolutionens natur och målsättning ofullständigt utarbetad.⁵⁰ Den löpte risken att få betala

⁴⁸ De formella reglerna för demokratisk centralism är naturligtvis en del av dessa förutsättningar. Dessa regler omfattar alla medlemmars rätt att få fullständig information om meningsskiljaktigheter inom ledarskapet; rätten att bilda tendenser och att framföra motsatta åsikter inför medlemmarna före ledarval och kongresser; regelbundet sammankallade kongresser; rätten att periodiskt revidera majoritetsbeslut i ljuset av senare erfarenheter, dvs. minoriteternas rätt att periodiskt försöka förändra beslut som fattats av majoriteten; minoriteternas och medlemmars rätt att ta politiska initiativ vid kongresser; etc.

Dessa leninistiska normer för demokratisk centralism formulerades ganska träffande i de nya partistadgar som föreslogs före augusti 1968 inför den fjortonde partikongressen i det tjeckoslovakiska KP. De moskovitiska försvararna av byråkratisk centralism reagerade med invasion. I själva verket var detta föreslagna återvändande till de leninistiska normerna för demokratisk centralism den känsligaste nageln i ögat på sovjetbyråkratin vad gällde utvecklingen i Tjeckoslovakien.

⁴⁹ Leon Trotskij, *Ryska revolutionens historia*

⁵⁰ Mellan 1905 och 1917 utbildades partiet i en anda att man skulle genomföra ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”, dvs. en formel som höll möjligheten öppen för en koalition mellan ett arbetarparti och ett bondeparti inom kapitalismens ramar – och förutsåg med andra ord en *kapitalistisk* utveckling av Rysslands jordbruk och industri. Lenin trodde på denna möjlighet ända till slutet av 1916. Först 1917 insåg han att Trotskij hade haft rätt redan 1905, när han förutsade att jordfrågan endast kunde lösas av proletarietets diktatur och socialiseringen av den ryska ekonomin. Hartmut Mehringer (”Introduction historique” i Trotsky, *Nos taches politiques*, ss 17-18, 34) har helt fel när han sammankopplar Lenins organisationsteori med hans specifika strategi i den ryska revolutionen, genom att förklara den i termer av arbetarklassens ”underordnade” roll (?) i denna kamp, och när han spårar Trotskijs teori om den gradvisa utbredningen av klassmedvetandet till hela arbetarklassen ur teorin om den permanenta revolutionen. Mehringer ger en irrelevant och felaktig bild av Lenins revolutionära strategi (Lenin var för den ryska arbetarklassens absoluta oberoende, när det gällde att motsätta sig den ryska bourgeoisin, och var helt för att denna klass skulle spela en ledande roll i revolutionen), och Luxemburg, liksom Lenin, avvisade varje försök att upprätta den proletära diktaturen i Ryssland såsom för tidig och tilldelade det ryska proletarietets revolutionära kamp endast den borgerliga revolutionens historiska uppgifter som dess mål (medan hon på samma gång slogs mot Lenins organisationsteori). Men om vi bortser från det blir det uppenbart att den permanenta revolutionens blotta teori (dvs. uppgiften att upprätta proletarietets diktatur i ett underutvecklat land) kan uppnås med ett minimum av realism endast genom en ytterlig koncentration av revolutionära uppgifter i allmänhet. Sålunda leder den inte bort från Lenins organisationsteori utan rakt på den. Beträffande detta se också den utmärkta broschyren av Denise Avenas, *Economie et politique dans la pensée de Trotsky* (Paris: Maspero, ”Cahiers Rouges”, 1970).

för detta tills Lenin ingrep med sina aprilteser. Han kunde emellertid göra detta med sådan lätthet därför att massan utbildade arbetarbolsjeviker knuffade honom just i den riktningen och själva var en återspeglning av den ryska arbetarklassens kraftfulla radikaliserings.

En objektiv, dvs. mångsidig, bedömning av den bolsjevickiska partiorganisationens roll i den ryska revolutionen skulle utan tvivel få formuleras något annorlunda. Den ledande kadern i partiet visade sig åtskilliga gånger vara ett konservativt block, som hindrade partiet från att gå över till Trotskijs uppfattning om kampen för proletariats diktatur (sovjetmakt). På samma gång blev det uppenbart att utkristalliseringen av en revolutionär arbetarkader, skolad under två decennier i revolutionär organisation och revolutionär aktivitet, bidrog till att göra denna avgörande strategiska vändning framgångsrik. Om man önskar konstruera ett samband mellan den stalinistiska byråkratin och det ”leninistiska partibegreppet”, måste man åtminstone tillåta detta avgörande ingripande. *Stalins seger var inte resultatet av den leninistiska ”organisationsteorin”, utan resultatet av försvinnandet av en avgörande del av detta begrepp: närvaron av ett brett skikt av arbetarkadrer, skolade i revolutionen och som upprätthåller en hög grad av aktivitet i nära samband med massorna.* Dessutom har Lenin på intet sätt själv förnekat att om denna faktor är frånvarande så skulle den leninistiska partiuppfattningen vändas till sin motsats.⁵¹

Sovjetsystemet är det enda allmängiltiga svaret som hittills upptäckts av arbetarklassen till frågan om hur man organiserar oberoende aktivitet under och efter revolutionen.⁵² Det tillåter alla krafter inom klassen – och alla arbetande och progressiva skikt i samhället som helhet – att ständigt konfronteras öppet mellan de olika tendenser som existerar inom klassen själv. Varje sant sovjetsystem – dvs. som faktiskt är valt av arbetarmassan och som inte har påtvingats den av en eller annan partisk maktapparat – kommer av det skälet bara att kunna återspegla samhälleliga och ideologiska skiljaktigheter bland de proletära skikten som vi har betonat ovan. Ett arbetarråd är i verkligheten en enhetsfront med de mest skilda politiska tendenser som är överens om en central punkt: det gemensamma försvaret av revolutionen mot klassfienden. (På samma sätt återspeglar en strejkkommitté de mest vitt skilda tendenser bland arbetarna som deltar i strejken. Strejkbrytare har ingen plats i en strejkkommitté.)

Det finns ingen som helst motsättning mellan existensen av en revolutionär organisation av leninistisk typ och en sovjetdemokrati eller sovjetmakt. Tvärtom, utan ett systematiskt organisatoriskt arbete av ett revolutionärt avantgarde kommer ett sovjetsystem antingen att mycket snart strypas av reformistiska eller halvreformistiska byråkratier (jfr det tyska sovjetsystemet från 1918 till 1919), eller så kommer det att förlora sin politiska effektivitet på grund av sin oförmåga att lösa centrala politiska uppgifter (jfr de spanska revolutionära kommittéerna mellan juli 1936 och våren 1937).

Hypotesen att ett sovjetsystem gör partier överflödiga har en av två källor. Antingen utgår den från det naiva antagandet att införandet av sovjeter likställer arbetarklassen över en natt, upplöser alla skillnader i ideologi och intressen, och automatiskt och spontant erbjuder hela arbetarklassen ”den revolutionära lösningen” till revolutionens alla strategiska och taktiska problem. Eller är det bara en förevändning för att ge tillfälle åt en liten grupp självutnämnda ”ledare” att manipulera en ganska bred, oartikulerad massa på det att denna massa berövas varje möjlighet att själva klara upp dessa strategiska och taktiska frågor i revolutionen, dvs. *att fritt diskutera och bilda olika politiska åsiktsriktningar.* (Detta är uppenbarligen fallet med t.ex. det jugoslaviska systemet av så kallat självstyre.)

⁵¹ Lenine, *Oeuvres Completes*, Tome 12 (Paris: Editions Sociales, 1969) s 74.

”Broschyren *Vad bör göras?* betonar upprepade gånger att yrkesrevolutionärernas organisering, som den förespråkar, endast har någon mening så länge som den knyts till den ’sant revolutionära klassen som oemotståndligt reser sig i kamp’.” Lenin understryker att sjukdomen med existensen av smågrupper endast kan övervinnas genom ”partiets förmåga, genom dess öppna massarbete, att nå ut till proletära element”. (Ibid. s 75)

⁵² Antologin *Arbetarkontroll, arbetarråd och arbetarnas självstyre* försöker bevisa denna tes. (Mölnald, René Coeckelberghs Partisanförlag, 1971)

Den revolutionära organisationen kan därför garantera arbetarmassorna i sovjetsystemet en högre grad av oberoende aktivitet och självmedvetande och därmed av revolutionärt klassmedvetande, än vad ett oföränderligt representationssystem skulle kunna. Men för detta mål måste det naturligtvis stimulera och inte hålla tillbaka arbetarmassornas oberoende handling. Det är just detta oberoende initiativ från massorna som tar sitt högsta uttryck i sovjetsystemet. Återigen kan vi dra en liknande slutsats: Den leninistiska uppfattningen om organisationen, byggd på en riktig revolutionär strategi (dvs. på en riktig värdering av den objektiva historiska processen), är helt enkelt den att organisationen är den kollektiva samordnaren av massornas aktivitet, det kollektiva minnet och massornas bearbetade erfarenhet, för att förhindra en evigt upprepande och tilltagande oregelbundenhet i tid, rum och medvetande.

Historien har också i detta sammanhang visat att det finns en avsevärd skillnad mellan ett parti som *kallar* sig självt revolutionärt och ett som verkligen *är* revolutionärt. När en grupp funktionärer inte bara motsätter sig massornas initiativ och aktivitet utan söker hämma den med alla medel, inklusive militär styrka (man kommer att tänka på Ungern i oktober-november 1956 eller Tjeckoslovakien sedan augusti 1968), när denna grupp inte bara kan finna ett gemensamt språk med ett sovjetsystem som spontant växer upp ur masstrider, utan stryper och förstör detta system med en förevändning att försvara ”partiets ledande roll”⁵³ – då har vi uppenbarligen inte lägre att göra med ett proletariats revolutionära parti utan med en apparat som representerar de speciella intressena hos ett privilegierat skikt som är djupt fientligt till massornas oberoende aktivitet: byråkratin. Att ett revolutionärt parti kan degenerera till ett byråkratins parti kan emellertid inte vara ett argument mot det leninistiska organisationsbegreppet mer än det faktum att läkare har dödat, inte botat, många patienter är ett argument mot den medicinska vetenskapen. Varje steg bort från detta begrepp mot ”ren” massspontanitet skulle kunna jämföras med att återgå från den medicinska vetenskapen till kvacksalveriet.

Ekonomismens, byråkratismens och spontanismens sociologi

När vi betonade att Lenins organisationsbegrepp i själva verket representerar en uppfattning om den proletära revolutionens aktualitet, vidrörde vi redan det centrala i den leninistiska teorin om det proletära klassmedvetandet: problemet att definiera det revolutionära subjektet under kapitalismen.

För Marx och Lenin (såväl som för Luxemburg och Trotskij, fast de inte drog alla nödvändiga slutsatser av detta förrän någon gång före 1914), är det revolutionära subjektet *den endast potentiellt, endast periodiskt revolutionära arbetarklassen* så som den arbetar, tänker och lever under kapitalismen, dvs. i dess samhällstillvaros helhet.⁵⁴ Den leninistiska organisationsteorin utgår direkt från denna bedömning av det revolutionära subjektets ställning. Ty det är självklart att ett subjekt, definierat på detta sätt, endast kan vara ett *motsägelsefullt* subjekt. Å ena sidan är det hänvisat till löneslaveri, alienerat arbete, alienationen av alla mänskliga relationer och inflytandet av borgerlig och småborgerlig ideologi. Å andra sidan övergår den periodiskt till en radikaliserande klasskamp och till och med till öppen revolutionär kamp mot det kapitalistiska produktionssättet och den borgerliga statsapparaten. Det är i dessa periodiska vågrörelser som den *verkliga* klasskampens historia under de sista 150 åren har uttryckts. Det är absolut omöjligt att summera, låt oss säga, de franska eller tyska arbetarrörelserna under de senaste hundra åren med antingen formeln

⁵³ För Lenin är ”partiets ledande roll” i sovjetsystemet politisk. Det är inte en fråga om att byta ut majoriteten i sovjeten mot sig själv, utan att övertyga dem om riktigheten i den kommunistiska politiken. ”Partiets ledande roll” nämns inte ens i hans grundläggande arbete om sovjeterna, *Staten och revolutionen*. Och om han ibland, i tider av stor förvirring och inbördeskrig, gjorde skarpa utfall i taktiska frågor, kan man finna argument i hans skrifter mot ”sovjeterna utan kommunister”, men inga argument för ”kommunister utan sovjeterna”.

⁵⁴ Georg Lukács (*Historia och klassmedvetande*, s 306 ff.) har fel när han tror sig ha upptäckt en av rötterna till Luxemburgs ”teori om spontaniteten” i ”illusionen om en rent proletär revolution”. Även i länder där proletariats numeriska och samhälleliga betydelse är så överväldigande att frågan om ”allierade” blir betydelselös, förblir avantgardets skilda organisering absolut nödvändig i en ”rent proletär revolution”, på grund av den inbördes skiktningen av proletariats.

”tilltagande passivitet” eller ”oavbruten revolutionär aktivitet”. Det är uppenbarligen en enhet av *båda* elementen med en växlande betoning på den ena eller den andra.

Som ideologiska tendenser har opportunisterna och sekteristerna sina djupaste rötter i en odialektisk definition av det revolutionära subjektet. För opportunisterna är detta revolutionära subjekt *vardagsarbetaren*. De tenderar att imitera denne arbetares attityd i allting och ”att idealisera hans efterblivna sida”, som Plechanov så väl uttryckte det. Om arbetarna endast bryr sig om frågor som är begränsade till verkstadsgolvet, då är de ”rena trade-unionister”. Om arbetarna fångas upp av en våg av patriotisk chauvinism, då blir de socialpatrioter och socialimperialister. Om arbetarna går på det kalla krigets propaganda, blir de soldater i det kalla kriget: ”Massorna har alltid rätt.” Det senaste och det mest förvrängda uttrycket för sådan opportunistisk bestämning består i att bestämma programmet – t.ex. ett valprogram – inte längre genom en objektiv, vetenskaplig analys av samhället utan med hjälp av . . . opinionsundersökningar.

Men denna opportunistik leder till en olöslig motsättning. Lyckligtvis är massornas sinnelag inte statiskt utan kan förändras dramatiskt inom en ganska kort tid. I dag bryr sig arbetarna endast om interna fabriksfrågor, men i morgon kommer de att trängas på gatorna i politiska demonstrationer. I dag är de ”för” försvaret av det imperialistiska fosterlandet mot den ”yttre fienden”, men i morgon kommer kriget att stå dem upp i halsen och de kommer åter att inse att det är deras egen härskande klass som är huvudfienden. I dag accepterar de passivt samarbete med cheferna, men i morgon kommer de att gå emot samarbetet genom en vild strejk. Opportunistens logik leder – när en gång anpassningen till det borgerliga samhället har ursäktats genom att hänvisa till ”massornas” inställning – till motstånd *mot just dessa massor* så snart som de i en plötslig omsvängning börjar agera mot det borgerliga samhället.

Sekterister förenklar det revolutionära subjektet precis lika mycket som opportunisterna, men i motsatt betydelse. Om bara *vardagsarbetaren* räknas för opportunisterna – dvs. arbetaren som suger upp och anpassar sig till borgerliga förhållanden – så räknas för sekteristerna endast den ”ideale” proletären, en som agerar som en revolutionär. Om arbetaren inte uppför sig på ett revolutionärt sätt, har han upphört att vara ett revolutionärt subjekt: han degraderas till ”borgare”. Extrema sekterister – sådana som vissa ultravänsteristiska ”spontanister”, vissa stalinister och maoister – går till och med så långt som att jämställa arbetarklassen med kapitalistklassen om den tvekar att fullständigt acceptera den speciella, sekteristiska ideologin i fråga.⁵⁵

Extrem objektivism å ena sidan (”allt som arbetarna gör är revolutionärt”) och extrem subjektivism å andra sidan (”endast de som accepterar vår doktrin är revolutionära eller proletära”) kan ta varandra i hand, ty när det kommer till kritan, förnekar de båda den objektivt revolutionära

⁵⁵ Ett slående exempel på detta är kinesiska maoister, för vilka en flygel av deras parti (inklusive centralkommitténs majoritet, som ledde den kinesiska revolutionen till seger) sägs utgöras av ”den kapitalistiska linjens försvarare” – och till och med ”kapitalister”, helt enkelt.

För de italienska bordigisterna hade generalstrejken den 14 juli, 1948, ingenting med proletär klasskamp att göra, eftersom arbetarna strejkade till försvar för den ”revisionistiska” ledaren för KP, Togliatti.

Jfr också den underbara formuleringen av den franska spontanisten Denis Anthier: ”När proletariatet inte är revolutionärt existerar det inte och revolutionärer kan inte göra något med det. Det är inte de som, genom anta rollen som folkets undervisare, kommer att kunna skapa den historiska situation, i vilken proletariatet kommer att bli vad det är; detta kan endast göras av det moderna samhällets utveckling självt.” (Förord till Leon Trotsky, ”Rapport de la delegation siberienne” /Paris: Spartacus, 1970/ s 12). Detta citat visar också hur klart extrem subjektivism och extrem objektivism är förknippade. Och hur förklarar man att, trots stora strider, proletariatet inte uppnår seger? ”Det är omständigheternas fel, de objektiva förhållandena var inte mogna.” Bakom den ultravänsteristiska masken kan man se de välkända ”spontanisterna” Karl Kautsky och Otto Bauer ivrigt nickande sina kloka huvuden. De löjliga slutsatser som denna extrema fatalism och mekaniska determinism leder till blir klar så snart som ”det moderna samhällets utveckling självt” väntas förklara för oss i konkreta termer precis varför, vid ett givet ögonblick, majoriteten på fabrik A och i staden B (men inte fabrik C eller stad D) tog ställning för proletariatets diktatur mot reformism. Revolutionens utgång beror på svaret på denna fråga, på gott eller ont. Så länge som ”det moderna samhällets utveckling självt” inte får *alla* fabriker och *alla* städer att falla som mogna frukter i revolutionens gap, borde ”undervisningen av folket” enligt Anthier, antagligen avstå från att göra våld på de ”objektiva förhållandena”, genom att söka vinna över arbetarna från C och D.

karaktären av stora masstrider som leds av massor med ett motsägelsefullt medvetande. För opportunistiska objektivisterna är dessa strider inte revolutionära eftersom ”nästa månad kommer majoriteten fortfarande att fortsätta rösta på SPD (västtyska socialdemokrater) eller de Gaulle”. För sektaristiska subjektivisterna har de ingenting att göra med revolution ”därför att den revolutionära gruppen (dvs. vår grupp) fortfarande är för svag”.

Dessa två tendensers samhällsställning kan fastställas utan svårighet. De sammanfaller med den småborgerliga intelligentsian: Opportunisterna representerar till största delen intelligentsian som är knuten till arbetararistokratin i massorganisationer eller i den borgerliga statsapparaten, medan sektaristerna representerar en intelligentsia som antingen är nerklassad eller som bara betraktar det hela utifrån, vid sidan av den verkliga rörelsen. I båda fallen motsvarar den påtvingade åtskillnaden mellan objektiva och subjektiva faktorer, i det motsägelsefulla men odelade subjektet, en skilsmässa mellan praktik och teori som bara kan leda till opportunistisk praktik och till en idealiserande ”teori” som förkroppsligar ”falsk medvetenhet”.

Men det är karaktäristiskt för många opportunisterna (bland andra fackföreningsbyråkrater), så väl som många sektaristiska lärda, att anklaga just de revolutionära marxisterna för att vara småborgerliga intellektuella som skulle vilja ”kuva” arbetarklassen.”⁵⁶ Denna fråga spelar också en viss roll i diskussionerna inom den revolutionära studentrörelsen. Därför är det nödvändigt att noggrannare analysera problemet med byråkratins, ekonomismens och spontanismens sociologi (eller ”hantverkarens närmande” till organisationsfrågan).

Förmedlingen mellan manuellt och intellektuellt arbete, produktion och ackumulation återfinns på många håll i det borgerliga samhället, fast på olika nivåer, t.ex. i fabriken. Det som menas med de allmänna begreppen ”intelligentsia”, eller ”intellektuell småbourgeois” eller ”teknisk intelligentsia” motsvarar i verkligheten många skilda sådana förmedlingsaktiviteter vilkas förhållande till den egentliga klasskampen är klart avgränsade. Man skulle väsentligen kunna urskilja följande kategorier (vilka vi inte på något sätt hävdar utgör en fullständig analys);

1. De ursprungliga förmedlarna mellan kapital och arbete i produktionsprocessen, dvs. kapitalets underofficerare: förmän, tidskontrollörer och annan kvalificerad personal i fabriken, bland vilkas uppgifter är att, i kapitalets intresse, upprätthålla arbetsdisciplinen inom fabriken.
2. Förmedlarna mellan vetenskap och teknik eller mellan teknik och produktion: laboratoriebiträden, vetenskapliga forskare, uppfinnare, teknologer, planerare, projekterare, tecknare etc. I motsats till kategori 1 är dessa skikt inte medbrottslingar i processen att utvinna mervärde från producenten. De deltar i den materiella produktionsprocessen själv och är av det skälet inte exploatörer utan producenter av mervärde.
3. Förmedlarna mellan produktion och realiserandet av mervärdet: reklamchefer och -byråer, marknadsforskningsinstitut, kvalificerad personal och vetenskapsmän sysselsatta i distributionen, marknadsspecialister etc.
4. Förmedlarna mellan köpare och säljare av varan arbetskraft: Framför allt är dessa fackföreningsfunktionärerna och i en vidare bemärkelse alla funktionärer i de byråkratiserade massorganisationerna i arbetarrörelsen.
5. Förmedlarna mellan kapital och arbete inom överbyggnaden, de ideologiska producenterna (dvs, de som är sysselsatta med att producera ideologi): en del av de borgerliga politikerna (”opinionskapare”), de borgerliga professorerna i så kallade humaniora, journalister, en del konstnärer etc.
6. Förmedlarna mellan vetenskap och arbetarklassen, de teoretiska producenterna, som inte yrkesmässigt inneslutits i den härskande klassens ideologiska produktion och är relativt förmögna, då de är fria från materiellt beroende av denna produktion, att ta del i kritiken av borgerliga förhållanden.

⁵⁶ Denna förebråelse mot Lenin och leninisterna gjordes av de ryska ”ekonomisterna”, och nu har dagens spontanister återupptäckt den.

Man skulle kunna lägga till en sjunde grupp, som är delvis inkluderad i den femte, och delvis i den sjätte. I det klassiska, statiska borgerliga samhället hänförs undervisning som yrke till kategori 5, både på grund av obegränsad dominans för borgerlig ideologi och på grund av den allmänt abstrakta och ideologiska karaktären av all yrkesmässig undervisning. Med den växande strukturella krisen i de nykapitalistiska högskolorna och universiteten, äger emellertid en förändring rum av den objektiva situationen. Å ena sidan påskyndar kapitalismens allmänna kris en allmän kris i den nykapitalistiska ideologin, vilken i allt högre grad ifrågasätts. Å andra sidan tjänar undervisningen mindre som abstrakt, ideologisk indoktrinering och mer som direkt teknisk förberedelse för de framtida intellektuella arbetarna (från kategori 2 och 3) som ska inlemmas i produktionsprocessen. Detta gör det möjligt för innehållet i sådan undervisning att i växande grad knyts till en återuppnådd medvetenhet om individuell alienation, så väl som till samhällskritik på dessa områden (och även till samhällskritik i allmänhet).

Det blir nu klart vilken del av intelligentsian som kommer att utöva ett negativt inflytande på det framväxande proletära klassmedvetandet: Det är framför allt grupperna 3, 4 och 5. (Vi behöver inte säga något om grupp 1 eftersom den i allmänhet håller sig borta från arbetarorganisationerna.) Vad som är mest farligt för arbetarklassens initiativ och självförtroende är en symbios eller sammanmältning av grupperna 4 och 5, vilket har skett i bred skala sedan första världskriget i de socialdemokratiska och i dag delvis redan i de moskvaorienterade kommunistiska massorganisationerna i Väst.

Grupperna 2 och 6 kan, å andra sidan, endast bidra till att förstärka arbetarklassen och revolutionära organisationer därför att de förser dem med den kunskap som är oundgänglig för en skoningslös kritik av det borgerliga samhället och för det framgångsrika omstörtandet av detta samhälle, och ännu mer för de förenade producenternas framgångsrika övertagande av produktionsmedlen.

De som smädar den växande föreningen av arbetarorganisationer med grupperna 2 och 6 av intelligentsian understödjer objektivt grupperna 3, 4 och 5 i utövandet av deras negativa inflytande på arbetarklassen. För aldrig i historien har vi haft en klasskamp som inte har följts av en ideologisk kamp.⁵⁷ Det reduceras till en fråga om att fastställa *vilken* ideologi som kan slå rot i arbetarklassen; eller, för att formulera det bättre, huruvida borgerlig eller småborgerlig ideologi eller marxistisk vetenskaplig teori kommer att utvecklas bland arbetarna. Vem som än motsätter sig "varje intellektuellt inflytande utifrån" inom arbetarklassen i strid glömmar eller bortser från att det inflytande, som grupperna 1, 3, 4 och 5 utövar, ständigt och outtröttligt, bearbetar proletariatet genom hela det borgerliga samhällets och den kapitalistiska ekonomins mekanism. Och ultravänsteristiska "spontanister" har inte något undermedel till sitt förfogande för att sätta stopp för denna process. Att dundra mot inflytandet från marxistiska intellektuella inom arbetarklassen betyder helt enkelt att tillåta spridningen av den borgerliga intelligentsians inflytande utan opposition.⁵⁸

Vad värre är: Genom att motsätta sig bildandet av en revolutionär organisation och uppfostran av proletära yrkesrevolutionärer, är mensjeviker och "spontanister" objektivt tvingade att föreviga arbetsfördelningen mellan manuellt och intellektuellt arbete, dvs. arbetarnas andliga underkastelse under de intellektuella och den ganska snabba byråkratiseringen av arbetarorganisationerna. Ty en arbetare som ständigt befinner sig inom den kapitalistiska produktionsprocessen kommer oftast inte att kunna, på ett fullständigt sätt, tillgodogöra sig teori, och kommer därför att förbli beroende av de "småborgerliga specialisterna". Av det skälet kan ett avgörande steg tas inom den revolutionära organisationen mot den intellektuella frigörelsen av åtminstone de mest avancerade arbetarna och

⁵⁷ Jfr i denna fråga Nicos Poulantzas, *Politisk makt och sociala klasser*

⁵⁸ Det är intressant att fastställa att efter splittringen av den ryska socialdemokratin fanns det mycket fler intellektuella, inklusive intellektuella yrkesrevolutionärer, bland mensjeviker än bland bolsjeviker. Se i detta sammanhang David Lane, *The roots of Russian Communism*, ss 47, 50.

mot en första seger över arbetsfördelningen inom arbetarrörelsen själv genom den tidvisa förflyttningen av arbetare från fabriker.

Vi är ännu inte vid slutordet om spontanismens sociologi. Vi måste fråga oss själva: I vilka skikt av arbetarklassen kommer ”antipatin” och ”misstroendet” mot intellektuella att ha mest inflytande? Uppenbarligen i de skikt vilkas ekonomiska samhällsexistens *skarpast sätter dem i konflikt med intellektuell arbetskraft*. Dessa är i stort sett arbetarna i de små och medelstora fabriker som hotas av teknologiska framsteg; självlärda arbetare som genom personliga insatser har avskilt sig från massan; arbetare som har kravlat upp till toppen av byråkratiska organisationer; arbetare som på grund av sin bristfälliga utbildning och låga kulturella nivå är mest fjärrade från intellektuellt arbete – och därför betraktar det med största misstroende och fientlighet. Med andra ord, ekonomismens och spontanismens sociala bas, ”hantverkarens sätt att närma sig” frågan om organisationen och fientlighet gentemot vetenskap inom arbetarklassen, är denna klass” hantverkarskikt.

Å andra sidan gör kunskapsörsten, den större kännedomen om de tekniska och vetenskapliga framstegen och den större djärvheten i förberedandet för makterövrandet, både i fabriken och staten, bland arbetarna i de stora fabriker och städerna, i de omfattande industrigrenarna i de teknologiska framstegens frontlinje, det mycket lättare för dessa att förstå de revolutionära teoretikernas och den revolutionära organisationens objektivt nödvändiga roll.

De spontana tendenserna inom arbetarrörelsen motsvarar ofta, om inte alltid, exakt denna sociala bas. Detta var i synnerhet sant för anarko-syndikalismen i de romanska länderna före första världskriget. Detta var också sant för mensjevismen, som grundligt besegrades av bolsjevismen i de stora fabriker i storstäderna, men som fann sin viktigaste proletära bas i de typiska småstadsdistrikten med gruvor och oljefält i södra Ryssland.⁵⁹ Försök i dag, i den tredje industriella revolutionens tidsålder, att återuppliva detta hantverkarkastens synsätt under förövändningen att garantera ”arbetarautonomi”, kunde bara få samma resultat som tidigare – nämligen att splittra den avancerade och potentiellt revolutionära arbetarklassens styrkor och att ge de halvt hantverksmässiga, byråkratiserade delarna av rörelsen, som står under ständigt inflytande av borgerlig ideologi, en knuff framåt.

Vetenskaplig intelligentsia, social vetenskap och proletärt klassmedvetande

Det massiva återinförandet av intellektuell arbetskraft i produktionsprocessen genom den tredje industriella revolutionen, som förutsågs av Marx och vars grunder lades redan under den andra industriella revolutionen,⁶⁰ har skapat förutsättningarna för ett mycket bredare skikt av

⁵⁹ David Lane betonar också bolsjevikernas övervikt i städer med större fabriker och en gammal, stabiliserad arbetarklass. (Ibid. ss 212-213.)

⁶⁰ I sitt sista verk (”Zum allgemeinen Verhältnis von wissenschaftlicher Intelligenz und proletarischen Klassenbewusstsein”, *SDS-Info*, nr 26-27 /22 dec, 1969/), framförde Hans-Jürgen Krahl marxicitatet i denna fråga som vi återger här. (Det kommer från den inte medtagna avdelningen ”Sechstes Kapitel, Resultate des unmittelbaren Produktionsprozesses” i utkastet till sjätte kapitlet i första boken i *Kapitalets* första del, som publicerades för första gången i ”Marx-Engelsarkiven” 1933.) Vi skulle vilja tillägna denna artikel, som avsågs skapa diskussion med och förståelse hos, denne unge vän som sa tragiskt gick bort.

”Med utvecklandet av det verkliga inbegripandet av arbete under kapital (eller under det specifika kapitalistiska produktions sättet), är den verkliga funktionären i hela produktionsprocessen inte den individuella arbetaren, utan i växande grad en kombinerad samhällelig förmåga till arbete, och de olika arbetsmöjligheterna som tävlar med varann och utgör hela produktionsmaskinen, deltar på mycket olika sätt i den direkta varuskapande processen – eller, riktigare i denna betydelse, produktskapande processen – (en arbetar mer med sina händer, en annan mer med intellektet, en är förvaltare, ingenjör, tekniker, etc. en annan övervakare och en tredje en enkel manuell arbetare, eller till och med hantlangare). Som resultat av detta, kommer arbetskapacitetens funktioner i stigande grad att tendera att klassificeras genom det direkta begreppet produktivt arbete, medan de som äger denna kapacitet kommer att klassificeras under begreppet produktiva arbetare, direkt utsugna av kapitalet och underordnade dess konsumtions- och produktionsprocess.” (Karl Marx, *Resultate* /Frankfurt: Neue Kritik, 1969/, s 66)

vetenskaplig intelligentsia att kunna återvinna medvetandet om alienationen, som den har mist genom att den förflyttats från den direkta produktionen av mervärde och omvandlats till en direkt eller indirekt konsument av mervärde. För även detta skikt har drabbats av alienationen i det borgerliga samhället. Detta är den materiella basen, inte bara för studentrevolten i de imperialistiska länderna, utan också för möjligheten att innesluta fler och fler vetenskapsmän och tekniker i den revolutionära rörelsen.

Intelligentsians deltagande i den klassiska socialistiska rörelsen före första världskriget tenderade i allmänhet att avta. Trots att det var betydande i rörelsens början, blev det mindre och mindre när den organiserade massrörelsen blev starkare. I en föga känd polemik mot Max Adler, 1910, avslöjade Trotskij att orsakerna till denna process i stort sett var materialistiska: intelligentsians samhälleliga beroende av storbourgeoisin och den borgerliga staten; en ideologisk identifikation med de klassintressen den därvid tjänar; och oförmågan hos arbetarrörelsen att, organiserad som ett "motsamhälle", tävla med sin motpart. Trotskij förutsade att detta troligen skulle komma att förändras mycket snabbt i en revolutionär period, inför den proletära revolutionen.⁶¹

Från dessa riktiga premisser drog han emellertid vad som redan var felaktiga slutsatser, när han till exempel 1908-1909 inte insåg den stora vikt Lenin fäste vid studentrörelsen (som återuppstod i mitten av den segerrika kontrarevolutionen), och ansåg den vara en förelöpare för det följande nya uppsvinget i den revolutionära massrörelsen (som skulle börja 1912).

Han gick till och med så långt som att hävda att det var den ledande revolutionära intelligentsians "fel" i den ryska socialdemokratien om den kunde sprida "dess över allt sociala kännetecken: en anda av sekterism, en individualism typisk för intellektuella och ideologisk fetischism".⁶² Som Trotskij senare medgav underskattade han då den *politiska och samhälleliga betydelsen* av fraktionsstriderna som fördes mellan bolsjevikerna och likvidatorerna. Dessa var endast en förlängning av de tidigare striderna mellan bolsjevikerna och mensjevikerna. Historien skulle visa att denna kamp inte hade någonting att göra med en produkt av "intellektuell sekterism", utan med att skilja socialistiskt, revolutionärt medvetande från småborgerligt, reformistiskt medvetande.⁶³

Men det är riktigt att den ryska revolutionära intelligentsians deltagande i byggandet av det ryska proletariatets revolutionära klassparti fortfarande var en produkt av individuellt urval, utan några som helst sociala rötter. Och alltsedan oktoberrevolutionen har detta oundvikligt vänts mot den *proletära* revolutionen, ty den tekniska intelligentsians stora massa *kunde* inte gå över till revolutionens läger. Först saboterade den den ekonomiska produktionen och metoderna för samhällsorganisation i bred skala; sedan måste deras samarbete "köpas" genom höga löner; och slutligen förvandlades de till den drivande kraften i byråkratiseringen och degenereringen av denna revolution.

I så måtto som den tekniska intelligentsians ställning (speciellt kategori 2 ovan) på ett avgörande sätt har förändrats i den materiella produktionsprocessen idag, och eftersom denna tekniska intelligentsia gradvis förvandlas till en del av den lönearbetande klassen, finns möjligheterna för dess massiva deltagande i den revolutionära processen och i omorganisationen av samhället på en mycket fastare grund än förr. Friedrich Engels hade redan pekat på den historiskt avgörande roll denna intelligentsia skulle kunna spela i uppbygget av det socialistiska samhället.

⁶¹ Leon Trotsky, *The Intelligentsia and Socialism* (London: New Park Publishers, 1966).

⁶² Leon Trotsky, "Die Entwicklungstendenzen der russischen Sozialdemokratie", i *Die Neue Zeit*, del XXVIII, nr 2 (1910) s 862.

⁶³ Redan i sin första polemiska bok mot Lenin (*Nos taches politiques*, ss 68-71, t.ex.) hade Trotskij gjort ett försök att presentera hela den leninistiska polemiken mot "ekonomismen" och "hantverkarens organisationsuppfattning" i *Vad bör göras?* som en ren diskussion mellan intellektuella eller, i bästa fall, ett försök att vinna över den småborgerliga intelligentsians bästa krafter till den revolutionära socialdemokratien. Han förstod inte att det var fråga om att stöta bort det småborgerliga, revisionistiska inflytandet *på arbetarklassen*. Hans polemik mot Lenin från 1903 till 1914 karaktäriserades av en underskattning av opportunistens katastrofala följder för arbetarklassen och arbetarrörelsen. Först 1917 övervann han denna underskattning en gång för alla.

För att ta över produktionsmedlen och sätta dem i funktion behöver vi folk, mängder av folk, som är teknisk utbildade. Vi har dem inte ... Jag kan förutse att vi under de kommande åtta till tio åren kommer att rekrytera tillräckligt många unga tekniker, läkare, advokater och lärare för att kunna låta partikamrater administrera fabriker och för nationen väsentliga varor. Då kommer vårt tillträde till makten att bli fullt naturligt och det kommer att fungera relativt smidigt. Om vi, å andra sidan, kommer i förtid till makten genom ett krig, kommer teknikerna att vara våra huvudmotståndare och kommer att bedra och förråda oss när helst det är möjligt. Vi blir tvungna att använda terror mot dem och de kommer ändå att ställa till ett helvete för oss.⁶⁴

Det måste naturligtvis tilläggas att i denna tredje industriella revolution visar arbetarklassen själv, vilken är mycket mer kvalificerad än 1890, en mycket större förmåga att direkt sköta fabriker än på Engels' tid. Men när det kommer till kritan är det tekniska kunskaper som de breda massorna behöver för att kunna utöva politisk samhällskontroll över "specialisterna" (en fråga som Lenin hade så många illusioner om 1918). En växande förening mellan den tekniska intelligentsian och industriproletariatet och det växande deltagandet av revolutionära intellektuella i det revolutionära partiet kan bara underlätta den kontrollen.

Medan motsättningen mellan den objektiva socialiseringen av -produktion och arbete å ena sidan och privat tillägnande å den andra tilltar (dvs. medan krisen i de kapitalistiska produktionsförhållandena skärps) – och vi erfar i dag en ny och mera skärpt form av denna motsättning, som låg bakom händelserna i maj 1968 i Frankrike och masstriderna i Italien 1969 – och medan nykapitalismen söker få en ny frist på sin dödsdom genom att höja arbetarklassens konsumtionsnivå, kommer vetenskapen i allt högre grad att bli en revolutionär produktivkraft för massorna i två betydelser: Med automation och det växande berget av varor, producerar den inte bara en växande kris i kapitalets produktions- och distributionsprocess, som baseras på en allmän varuproduktion; utan den producerar också revolutionärt medvetande hos växande människomassor genom att den tillåter att den kapitalistiska vardagens myter och förklädnader slits bort. Därigenom möjliggör vetenskapen för arbetaren att återerövra medvetenheten om att han är alienerad, att sätta stopp för denna alienation. Det avgörande hindret idag för att arbetarklassen ska kunna tillägna sig politiskt klassmedvetande tycks mindre ligga i massornas misär eller den ytterliga inskränktheten i deras omgivning, än i det ständiga inflytandet av småborgerlig och borgerlig ideologisk konsumtion och mystifikation. Det är just därför som den kritiska vetenskapen, som öppnar ögonen på folk, kan spela en sant revolutionär roll i det nya uppvaknandet av massornas klassmedvetande.

Detta nödvändiggör naturligtvis existensen av konkreta band med de arbetande massorna – ett behov som endast kan mötas av de avancerade arbetarna å ena sidan och den revolutionära organisationen å den andra. Och detta fordrar också att den revolutionära, vetenskapliga intelligentsian inte "går till folket" med den ödmjuka populistiska masochismen, som begränsar den till att nådigt stödja kampen för högre löner, utan att förmedla till de vakna och kritiska skikten av arbetarklassen vad de själva är oförmögna att uppnå, på grund av deras fragmentariska medvetande: den vetenskapliga kunskapen och medvetenheten, som kommer att göra det möjligt för dem att känna igen den skandalösa, förtäckta utsugningen och det förklädda förtrycket och ta det för vad det är.

Historisk pedagogik och överförande av klassmedvetande

När man väl har förstått att den leninistiska organisationsteorin försöker att besvara problemet med revolutionens aktualitet och det revolutionära subjektet, så leder denna teori sedan direkt till frågan om historisk pedagogik, dvs. problemet med att överföra potentiellt klassmedvetande till verkligt klassmedvetande, och fackligt medvetande till politiskt, revolutionärt medvetande. Detta problem kan endast lösas i ljuset av den uppdelning av arbetarklassen som skisserats ovan – i massan av arbetare, avancerade arbetare och organiserad, revolutionär kader. För att tillägna sig det växande klassmedvetandet, behöver varje skikt sina egna instruktionsmetoder, gå igenom sin egen inlärningsprocess och det behöver en speciell form av förbindelse med klassen som helhet och med den

⁶⁴ August Bebel, *Briefwechsel mit Friedrich Engels* (The Hague: Mouton and Co. 1965) s 465.

teoretiska produktionens skattkammare. Den historiska rollen för det avantgardeparti som Lenin hade i tankarna kan sammanfattas som föreningen av dessa pedagogikens tre former.

De breda massorna lär endast genom handling. Att hoppas kunna ”bibringa” dem revolutionärt medvetande genom propaganda är en sisyfussuppgift – och lika fruktlös. Men trots att massorna lär sig enbart genom handling så leder inte nödvändigtvis alla handlingar till masstillägnelse av revolutionärt klassmedvetande. Aktioner kring omedelbart realiserbara, ekonomiska och politiska mål som helt kan uppnås inom ramarna för den kapitalistiska samhällsordningen producerar inte revolutionärt klassmedvetande. Detta var en av de stora illusioner som de ”optimistiska” socialdemokraterna hade i slutet av artonhundratalet och i början av nittonhundratalet (inklusive Engels). De trodde att det fanns en rät linje som ledde från delframgångar i valstrider och strejker till revolutionärt medvetande och som höjde proletariatets revolutionära kampanda.⁶⁵

Detta har visat sig vara historiskt felaktigt. Dessa delframgångar spelade säkerligen en betydelsefull och positiv roll genom att stärka självförtroendet och kampandan hos de proletära massorna i allmänhet. (Anarkisterna gjorde fel som tillbakavisade dessa delstrider på stående fot.) Ändå förberedde de inte arbetarmassorna för revolutionär kamp. Den tyska arbetarklassens brist på erfarenhet av revolutionära strider å ena sidan och existensen ä den andra av sådan erfarenhet bland den ryska arbetarklassen var den viktigaste skillnaden mellan de två klasserna strax före första världskriget. Den bidrog på ett avgörande sätt till revolutionernas olika utgångar 1917-1919 i Tyskland och Ryssland.

Eftersom massaktioners mål vanligen är tillfredsställelsen av omedelbara behov, blir det en viktig aspekt av den revolutionära strategin att förbinda dessa behov med krav som objektivt inte kan uppnås eller tas upp inom den kapitalistiska samhällsordningens ramar och som kan frambringa en objektivt revolutionär dynamik som måste leda till ett kraftprov om makten mellan två avgörande samhällskrafter. Detta är övergångskravens strategi som, genom Lenins ansträngningar, upptogs i den Kommunistiska Internationalens program vid dess fjärde kongress och som senare infördes av Trotskij i huvuddelen av Fjärde Internationalens program.⁶⁶

Utvecklandet av det revolutionära klassmedvetandet bland de breda massorna är möjligt, endast om de ackumulerar erfarenheterna av *strider* som inte endast är begränsade till att vinna delmål inom kapitalismens ramar. Det gradvisa införandet av dessa krav i masstrider kan åstadkommas endast genom ansträngningar av de breda lagren av avancerade arbetare som är nära knutna till massorna och som sprider och publicerar dessa krav (som normalt *inte* växer fram spontant ur klassens dagliga erfarenheter) i fabrikena, experimenterar med dem i olika skärmytslingar. De sprider kraven genom agitation tills en punkt är nådd där gynnsamma objektiva och subjektiva förhållanden sammanstrålar och gör realiserandet av dessa krav till den egentliga uppgiften för stora strejker, demonstrationer, agitationskampanjer etc.

⁶⁵ Den enda svårigheten för revolutionen tycktes för dem ligga i en nödvändig reaktion inför varje möjligt upphävande av den allmänna rösträtten, som skulle kunna inträffa i krig. Luxemburg hade tvärtom, genom att syssla med frågan om masstrejk, gjort ett medvetet försök att utveckla proletariatets kampformer genom att gå bortom röst- och lönekamp och nära följa den ryska revolutionens exempel från 1905.

Också i dag försöker Lelio Basso, i en intressant analys av *Rosa Luxemburgs Dialektik der Revolution* (Frankfurt: Europäische Verlagsanstalt, 1969) ss 82-83, att presentera som kärnan i Luxemburgs strategi en centristisk sammanjämkning av kampen för dagskrav och yttersta mål som begränsas av ”skärpta motsättningar” i den objektiva utvecklingen. Det faktum att masstrejksstrategins djupare mening undgår honom som ett resultat av detta fel behöver vi inte uppehålla oss vid i detalj här.

⁶⁶ Se programdiskussionen vid den Kommunistiska internationalens fjärde kongress (Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale /Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923/ ss 404-448). Den avslutades med följande deklARATION från den ryska delegationen, undertecknad av Lenin, Trotskij, Sinovjev, Radek och Bucharin: ”Dispyten över hur övergångskraven bör utformas och i vilken del av programmet de skall inneslutas har gett ett helt vilseledande intryck av att det existerar en principiell skillnad. I ljuset av detta fastslår den ryska delegationen enhälligt att uppställandet av övergångsparoller i de nationella sektionernas program och deras allmänna formulering och teoretiska motivering i den allmänna delen av programmet inte kan tolkas som opportunist.” (Ibid. s 542.) Trotskij tycktes förutse en sådan strategi redan 1904 när han skrev: ”Partiet står på proletariatets *givna brist på medvetande* . . . och försöker inplantera sig själv i proletariatet genom att höja denna nivå . . . (Nos taches politiques, s 126.)

Fastän revolutionärt klassmedvetande bland de breda massorna utvecklas endast genom erfarenheterna av *objektivt revolutionär kamp*, utvecklas det för avancerade arbetare av livets, arbetets och kampens erfarenhet i allmänhet. Dessa erfarenheter *behöver* inte nödvändigtvis vara revolutionära alls. Från de dagliga erfarenheterna av klasskonflikten drar dessa avancerade arbetare de elementära slutsatserna om behovet av klassolidaritet, klassaktion och klassorganisation. De programmatiska och organisatoriska formerna genom vilka denna aktion och organisation ska ledas kommer att variera åtskilligt beroende på de objektiva villkoren och konkreta erfarenheterna. Men de avancerade arbetarnas livs-, arbets- och kamperfarenhet leder dem till den värdefulla förståelsen av otillräckligheten hos den aktivitet som bara söker reformera det existerande samhället snarare än att eliminera det.

Det revolutionära avantgardets aktivitet kan göra det möjligt för de avancerade arbetarnas klassmedvetande att vinna denna förståelse. Avantgardet kan varken fullfölja denna roll som katalysator automatiskt eller utan hänsyn till objektiva villkor. Det kan fullfölja den bara när det självt är vuxen uppgiften, dvs. om innehållet i dess teoretiska, propagandistiska och litterära aktivitet motsvarar de avancerade arbetarnas behov och denna aktivitets framförande inte begår våld på pedagogikens lagar (undviker ultimativa formuleringar). Samtidigt måste denna sorts aktivitet knytas till *aktivitet av praktisk natur* och till ett *politiskt perspektiv*, och sålunda främja både den revolutionära strategins och organisationens trovärdighet och leda den framåt.

Under perioder av avmattning i klasskampen, av tillfällig nedgång i arbetarklassens självförtroende, under vilken stabiliteten i klassfiendens apparat tillfälligt försäkras, kommer det revolutionära avantgardet inte att kunna genomföra sina uppgifter, även om dess aktivitet är helt tillräcklig för att kunna katalysera revolutionärt medvetande bland de bredaste lager av avancerade arbetare. Tron att blotta försvaret av "den rätta taktiken" eller "den riktiga linjen" är tillräckligt för att på ett mirakulöst sätt frammana en växande revolutionär styrka, även i perioder av avtagande klasskamp, är en illusion som stammar från borgerlig rationalism, inte från materialistisk dialektik. Denna illusion är just orsaken till de flesta splittringar inom den revolutionära rörelsen, därför att den organisatoriska sekterismen hos splittrarna grundas på den naiva uppfattningen att "tillämpandet av den riktiga taktiken" kan vinna över mer folk i den hittills orörda periferin, än den kan bland revolutionärer som redan är organiserade. Så länge som de objektiva förhållandena förblir ogynnsamma resulterar dessa splittringar av det skälet vanligen i smågrupper som är ännu svagare än de, vars "felaktiga taktik" fick dem att framstå som så förtjänta av ett fördömande i början.

Detta betyder emellertid inte att det revolutionära avantgardets arbete bland de avancerade arbetarna förblir värdelöst eller ineffektivt under ogynnsamma objektiva omständigheter. Det åstadkommer inga stora *omedelbara* framgångar, men ändå är det en ofantligt viktig och till och med avgörande *förberedelse* för den tidpunkt när klasskampen återigen börjar tillta!

Ty, på samma sätt som breda massor utan erfarenhet av revolutionär kamp inte kan utveckla revolutionärt klassmedvetande, kan inte avancerade arbetare som aldrig hört talas om övergångskrav föra fram dem i nästa våg av klasskamp. Den tålmodiga, ihärdiga förberedelsen som genomförs av den revolutionära avantgardeorganisationen, med ständig uppmärksamhet på detaljer, ibland under årtal, ger rik utdelning den dag då "klassens naturliga ledare", fortfarande tvekande och ännu inte helt fria från fiendligt inflytande, plötsligt under en stor strejk eller demonstration tar upp kraven på arbetarkontroll och ställer det i förgrunden för kampen.⁶⁷

Men för att kunna övertyga ett lands avancerade arbetare och radikala intelligentsia om behovet av att utsträcka breda masstrider bortom ramarna för omedelbara behov till övergångskrav, är det inte

⁶⁷ Georg Lukács (*Lenins tankevärld* /Örebro: Zenit/ Rabén & Sjögren, 1970/ s 52) har helt rätt när han drar slutsatsen från liknande överväganden att det leninistiska revolutionära partiet inte kan "göra" revolution, men det kan påskynda de tendenser som kommer att leda till en. Ett sådant parti är både en producent och produkt av revolutionen – vilket skulle betyda en lösning av Kautskys ("Det nya partiet måste förbereda vägen för revolutionen") och Luxemburgs ("Det nya partiet kommer att skapas av massornas revolutionära handling") motsatta ståndpunkter.

nog för den revolutionära avantgardeorganisationen att utantill lära sig en lista med sådana krav, utvalda från Lenin och Trotskij. Den måste tillägna sig en tvåfaldig kunskap och en tvåsidig inlärningsmetod. Å ena sidan, måste den tillägna sig det internationella proletariats samlade erfarenheter under mer än ett sekel av revolutionär klasskamp. Å andra sidan måste den bedriva en ständigt pågående allvarlig analys av den nuvarande samhälleliga verkligheten, nationellt såväl som internationellt. Detta och endast detta gör det möjligt att tillämpa historiens lärdomar på den aktuella verkligheten. Det råder inget tvivel om att, med marxistisk kunskapsteori som grund, kan endast praktiken ytterst utgöra ett kriterium för att mäta det egentliga, teoretiska tillägnet av dagens verklighet. Av det skälet är internationell praktik en absolut förutsättning för en internationell, marxistisk analys. En internationell organisation är en absolut förutsättning för en sådan praktik.

Utan en allvarlig tillägnelse av den internationella arbetarrörelsens hela historiska erfarenhet från revolutionen 1848 till i dag, är det omöjligt att fastställa, med vetenskaplig noggrannhet, vare sig motsättningarna i dagens nykapitalistiska samhälle – i världsskala såväl som i enskilda länder – eller den konkreta motsättningen som följer med utformandet av det proletära klassmedvetandet, eller den sorts strider som skulle kunna leda till en förrevolutionär situation. Historien är det enda laboratoriet för samhällsvetenskaperna. Utan att tillägna sig historiens lärdomar skulle en pseudo-revolutionär marxist i dag inte vara bättre än en ”medicine studerande”, som vägrade sätta sin fot i obduktionslaboratoriet.

Det bör påpekas i detta sammanhang att alla försök att hålla den nyligen framsprungna revolutionära rörelsen ”fri från splittringar ur det förgångna” uppvisar en total oförmåga att förstå den socio-politiska naturen av denna uppsplittring inom den internationella arbetarrörelsen. Om man bortser från de oundvikliga, personliga och tillfälliga faktorer som är inblandade i dessa uppsplittringar, måste man komma till den slutsatsen att de stora dispyterna i den internationella arbetarrörelsen sen grundandet av Första Internationalen (dispyterna mellan marxism och anarkism; mellan marxism och revisionism; mellan bolsjevism och mensjevism; mellan internationalism och socialpatriotism; mellan försvarare av proletariats diktatur och försvarare av borgerlig demokrati; mellan trotskism och stalinism; mellan maoism och krusjtjevism) berör grundläggande frågor i förhållande till den proletära revolutionen och revolutionär klasskamps strategi och taktik. *De grundläggande frågorna är produkter av kapitalismens, proletariats och den revolutionära kampens själva natur.* De kommer därför att förbli aktuella frågor så länge som problemet att skapa ett klasslöst samhälle i världsskala inte har lösts i praktiken. Ingen ”taktfullhet”, oavsett hur fyndig, och ingen ”inställsamhet”, oavsett hur storsint, kan i det långa loppet förhindra att dessa frågor uppstår ur praktiken själv för att konfrontera varje ny generation revolutionärer. Allt som uppnås genom att försöka undvika en diskussion av dessa problem är att i stället för att ställa, analysera och lösa dem på ett metodiskt och vetenskapligt sätt, görs detta osystematiskt, på en höft, utan plan och utan tillräcklig träning och kunskap.

Men även om tillägnet av det historiska innehållet i den marxistiska teorin i och för sig är nödvändigt, är det, ensamt, en otillräcklig förutsättning för att bibringa de avancerade arbetarna och den radikala intelligentsian ett revolutionärt klassmedvetande. Dessutom fordras en systematisk analys av nuet, utan vilken teorin inte kan frambringa medel för att avslöja antingen arbetarklassens omedelbara kampförmåga eller de ”svaga länkarna” i det nykapitalistiska produktionssättet och det borgerliga samhället. Inte heller kan den förse arbetarklassen med medlen för att formulera de lämpliga övergångskraven (så väl som det pedagogiskt lämpligaste sättet att ställa dem). Endast kombinationen av en allvarlig, fullständig och kritisk samhällsanalys av nuet och tillägnet av arbetarrörelsens historiska lärdomar kan skapa ett effektivt instrument för det teoretiska fullbordandet av den revolutionära avantgardets uppgift.⁶⁸

⁶⁸ Hans-Jürgen Krahl (s 13) har helt rätt när han förebrår Lukács för hans ”idealiserande” begrepp det proletära klassmedvetandets helhet, och när han anklagar honom för, oförmåga för att kombinera empirisk kunskap och abstrakt teori – grundad i en oförmåga att överföra revolutionär teori till de arbetande massorna. Han skulle emellertid ha

Utan de breda massornas erfarenhet av revolutionär kamp kan det inte finnas något revolutionärt klassmedvetande bland dessa massor. Utan det medvetna ingripandet av avancerade arbetare, som inför övergångskrav i arbetarstriderna, kan det knappast finnas revolutionär kamperfarenhet hos de breda massorna. Utan spridandet av övergångskrav av det revolutionära avantgardet kan det inte finnas någon möjlighet för avancerade arbetare att utöva inflytande på massstrider på ett sant anti-kapitalistiskt sätt. Utan ett revolutionärt program, utan ett grundligt studium av den revolutionära arbetarrörelsens historia, utan en tillämpning av detta studium på nuet och utan det praktiska beviset på det revolutionära avantgardets förmåga att framgångsrikt spela en ledande roll i åtminstone några få sektorer och situationer, finns det ingen möjlighet att övertyga avancerade arbetare om behovet av en revolutionär organisation. Därför finns det ingen möjlighet (eller endast en osannolik sådan) att de lämpliga övergångskraven för den objektiva situationen kan utarbetas av de avancerade arbetarna. På detta sätt sammanflätas de olika faktorerna vid skapandet av ett klassmedvetande och så förstärks tidlösheten i det leninistiska organisationsbegreppet.

Processen att bygga ett revolutionärt parti får sin sammansatta karaktär genom att tillsammans uttrycka massornas inlärande genom handling, de avancerade arbetarnas inlärande genom praktisk erfarenhet och den revolutionära kaderns inlärande genom förmedlandet av revolutionär teori och praktik. Det finns ett ständigt inbördes förhållande mellan inläring och undervisning, även bland den revolutionära kadern. Den måste kunna befria sig från alla former av förmyndarattityd som kan komma av deras teoretiska kunskap. *Denna förmåga utgår från förståelsen att teorin bevisar sin rätt att existera endast genom sin förbindelse med den verkliga klasskampen och genom sin förmåga att omforma potentiellt revolutionärt klassmedvetande till verkligt revolutionärt klassmedvetande bland breda lager arbetare.* Marx” berömda uttryck att uppfostrarna själva måste uppfostras⁶⁹ betyder precis vad det säger. Det betyder inte att en medveten revolutionär förvandling av samhället är möjlig utan en revolutionär pedagogik. Det ges ett mer fullständigt uttryck i Marx” påstående att ”Då förändringar i omständigheterna och i den mänskliga verksamheten sammanfaller, kan det fattas och rationellt förstås endast som *revolutionär praxis*.⁷⁰

kunnat dra slutsatsen ur vår uppsats att en sådan överföring fullständigt kan uppnås på grundval av det leninistiska organisationsbegreppet – att det faktiskt ligger i själva hjärtat av detta begrepp. Eftersom han gör en skarp skillnad mellan den ”alienerade livslotten” och den alienerade produktionsprocessen är han emellertid på förhand benägen genom den marcusianska teorin att se ”konsumentens alienation” som det centrala problemet, och som en följd betrakta det ”civiliserade tillfredsställandet av behov”, som det nykapitalistiska systemet skenbart möjliggör för arbetarklassen, som ett hinder på vägen mot att tillägna sig proletärt klassmedvetande. Ändå måste det kapitalistiska produktionssättets akilleshäl mer än någonsin sökas i alienationen i produktionsprocessen. Endast där kan en sant revolutionär rebell börja, som händelserna i Frankrike och Italien har visat. Därmed är vi tillbaka vid formulerandet och bibringandet av klassmedvetandet som vi beskrev. När vi beskriver det byter vi, liksom Krahl (och det är vi övertygade om, som Lenin och Trotskij), inte på något sätt ut uppfattningen om utvecklandet av den revolutionära teorin *som en specifik och ständigt pågående produktionsprocess* mot det naiva begreppet det ”allvetande partiet”.

⁶⁹ Karl Marx, ”Tesar om Feuerbach”, tredje tesen: Den materialistiska läran, att människorna är produkter av omständigheter och uppfostran, att förändrade människor alltså är produkter av andra omständigheter och ändrad uppfostran, glömmer, att omständigheterna förändras just av människorna och att uppfostraren själv måste uppfostras.” (Karl Marx & Friedrich Engels /Halmstad: Wahlström & Widstrand, 1965) ss 13-14.

⁷⁰ Ibid. s 14.